

SOU 1975:97

Varuhandeln 1975-1980

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

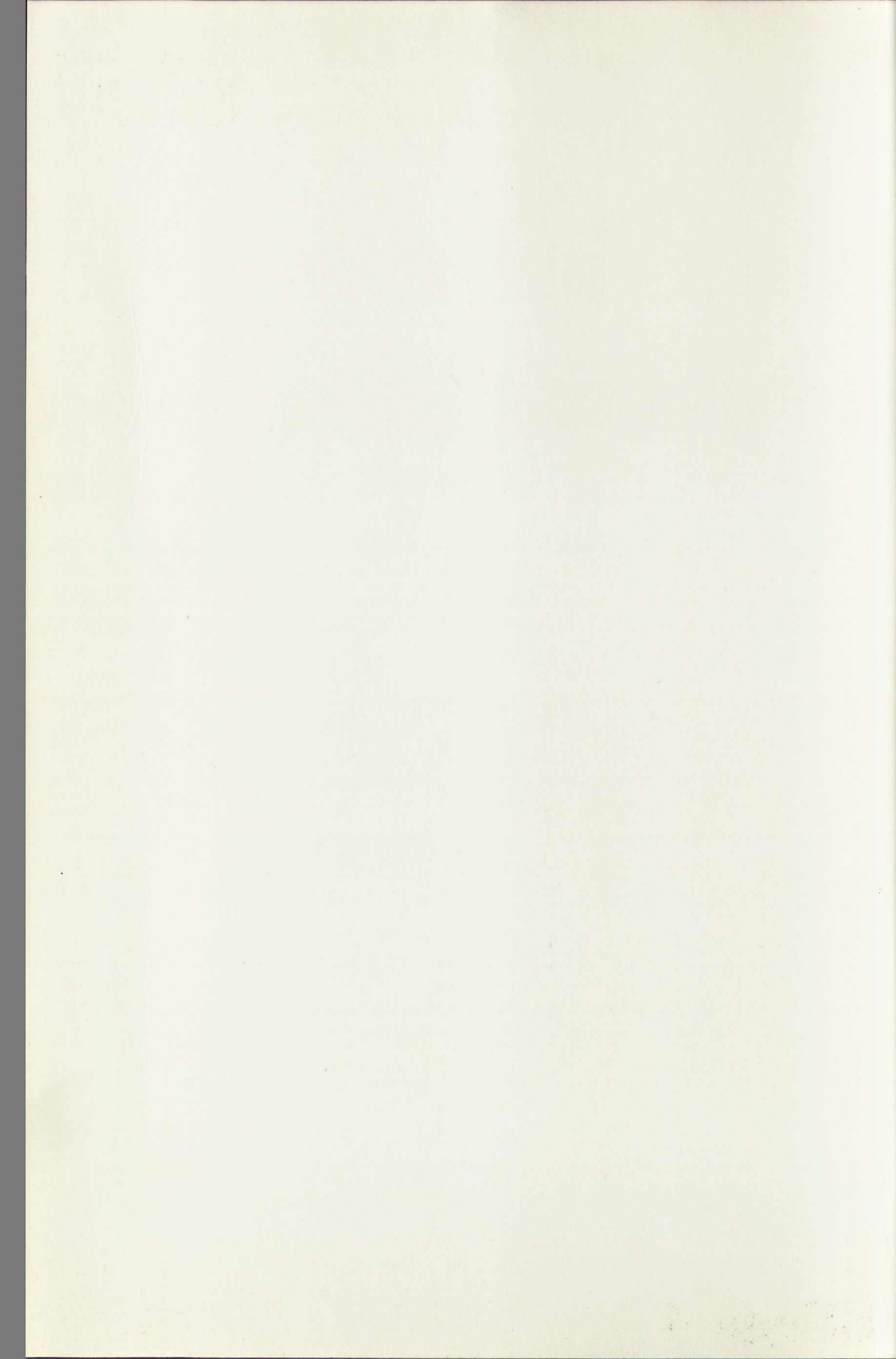
Bilaga 4

SOU 1975:97

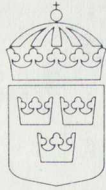
Varuhandeln 1975-1980

LU75

Bilaga 4

142
20

Statens offentliga utredningar
1975:97
Finansdepartementet

Varuhandeln 1975–1980

Långtidsutredningen 1975
Bilaga 4

Rapport av Handelsns Utredningsinstitut
Stockholm 1975

Omslag Håkan Lindström
ISBN 91-38-02687-2
Göteborgs Offsettryckeri AB, Stockholm 1975

Förord

På uppdrag av finansdepartementet har Handelsns Utredningsinstitut (HUI) genomfört en sektorstudie avseende varuhandeln till 1975 års långtidsutredning. Resultaten redovisas i föreliggande rapport.

Undersökningen har letts av undertecknade i samråd med en särskild ledningsgrupp med representanter för Kooperativa Förbundet och Statistiska centralbyrån.

Stockholm den 31 oktober 1975

Handelsns Utredningsinstitut

Folke Larsson

Per Nelledad

Förordet är en del av den inledande delen av rapporten och innehåller en kortfattad sammanfattning av rapportens innehåll och syfte. Det är avsett att ge läsaren en översikt över rapportens huvudsakliga innehåll och resultat. Förordet är skrivet av författarna och är en del av den inledande delen av rapporten.

Svealand den 11 oktober 1973

Hälsningar
Författarna

Författarna

Innehåll

1	<i>Utvecklingen inom varuhandeln under senare år</i>	7
1.1	Tillväxten inom detaljhandeln	7
1.2	Storföretagens roll	8
1.3	Ekonomiska samverkansformer	8
1.4	Företags- och butiksnedläggningar	9
1.5	Utvecklingen inom partihandeln	10
1.6	Arbetskraftsutvecklingen	11
2	<i>Produktionsprognos för 1980</i>	15
2.1	Framskrivning av detaljhandelskonsumtionen	15
2.2	Tillväxtkvoter i detaljhandeln enligt företagsenkäten	15
2.3	Omsättningsprognos för detaljhandeln	18
2.4	Omsättningsprognos för partihandeln	18
2.5	Beräkning av förädlingsvärdet	20
3	<i>Arbetskrafts- och produktivetsprognos</i>	21
3.1	Utvecklingen hittills	21
3.2	Strukturomvandlingens inverkan på arbetskraftsbehovet	21
3.3	Inre rationalisering	23
3.4	Förändringar i personalstrukturen	24
3.5	Arbetskraftsprognosen	25
3.6	Antal sysselsatta	28
4	<i>Investeringsbehovet</i>	31
4.1	Beräkningsmetoder	31
4.2	Investeringsplanerna	31
4.3	Beräknat investeringsbehov	32
	<i>Appendix</i>	35
	<i>Bilaga 1</i>	
	Företagsenkätens uppläggning och genomförande	39
	<i>Tabeller</i>	
2:1	Framskrivning av detaljhandelskonsumtionen 1973–80 enligt två alternativ	16

2	Detaljhandelsföretagens planerade omsättningsförändring 1974-80	16
3	Omsättningsprognos för detaljhandeln år 1980	18
4	Partihandelsföretagens planerade omsättningsförändring 1974-80	18
5	Omsättningsprognos för partihandeln år 1980	20
3:1	Arbetskraftsfördelning efter anställningsform inom några detaljhandelsbranscher november 1971 och november 1974	24
2	Beräkning av arbetsvolymförändringarna inom egentlig detaljhandel samt partihandel 1974-80	26
3	Sammanfattning av arbetsvolymprognosen	26
4	Beräknad produktivitetsutveckling inom varuhandeln 1974-80	27
5	Beräknat antal sysselsatta 1974 och 1980 inom egentlig detaljhandel samt partihandel	28
4:1	Investeringsbehov per 1 000 kronor omsättning 1974, 1975-77 och 1978-80 enligt företagsenkäten	31
2	Beräknat investeringsbehov 1974, 1975-77 och 1978-80	32
A:1	Beräknade förändringar i butiksantalet inom detaljhandeln 1974-80	36
2	Förändringar i antalet lagerställen inom partihandeln 1974-80	37

Diagram

1:1	Omsättningsutveckling inom varuhandeln 1964-1973	7
2	Antal sysselsatta inom varuhandeln 1963-1973	12
3	Antal arbetstimmar inom varuhandeln 1963-1973	13
3:1	Butiksnedläggningar och nyetableringar inom dagligvaruhandeln 1960-1973	22

1 Utvecklingen inom varuhandeln under senare år

1.1 Tillväxten inom detaljhandeln

Statistik som möjliggör analyser av detaljhandelns omsättningsutveckling under en längre tidsperiod finns ej. Som en relativt god approximation kan dock användas den av Handelns Utredningsinstitut (HUI) framräknade serien över den s. k. detaljhandelskonsumtionen, dvs. den del av den privata konsumtionen som avser varor som försäljs inom den egentliga detaljhandeln¹. Enligt denna beräkning ökade detaljhandelsförsäljningen mätt i fasta (1968 års) priser i relativt konstant takt – i genomsnitt 3,5 % per år – under perioden 1963–70, se diagram 1:1. Den försvagade konjunkturen 1971 ledde till en volymmässig nedgång av försäljningen med 3,8 % jämfört med 1970. Därefter har skett en uppgång med i genomsnitt 2,4 % åren 1972 och 1973.

Nästan hälften av all detaljhandelsförsäljning avser *livsmedel*. Den genomsnittliga volymökningen 1963–69 för denna varugrupp uppgick till 2,6 %

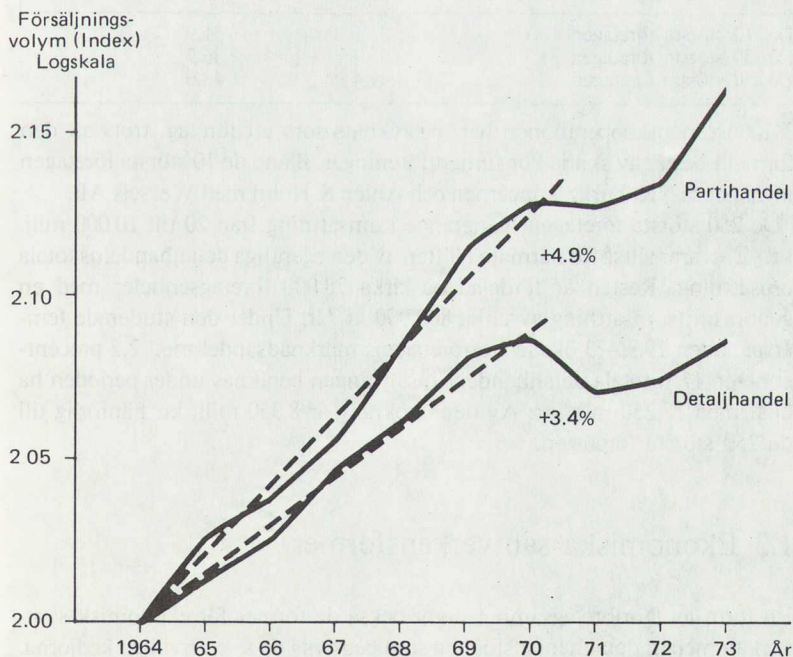

Diagram 1:1 Omsättningsutveckling inom varuhandeln 1964–1973.

Anm. De streckade linjerna samt procenttalen i diagrammet anger den trendmässiga utvecklingen 1964–1970.

¹ Detaljhandel exkl. försäljning av vin och sprit, läkemedel, transport- och drivmedel.

per år. Åren 1969–72 var försäljningsvolymen praktiskt taget oförändrad. Mellan 1972 och 1973 registrerades en ökning med 1,0 %. Beträffande *andra varor* än livsmedel uppgick volymökningen 1963–70 till 4,7 % om året. Nedgången 1970–71 var hela 6,5 %. De båda följande årens konsumtionsökning – ca 2,5 % per år – kunde inte medföra en återgång till 1970 års försäljningsnivå när det gäller dessa varor.

Mellan 1973 och 1974 ökade den totala detaljhandelskonsumtionen med 6,7 %. För livsmedel stannade ökningen vid 2,8 % medan exempelvis konsumtionen inom hemrustningsområdet (möbler, radio-TV m. m.) visade en uppgång på hela 26 %. Den ökade efterfrågan på konsumtionsvaror under året får till stor del tillskrivas de konjunkturstimulerande åtgärder som sattes, bl. a. sänkt moms under tiden 1 april–15 september 1974 och ger därför ingen bestämd indikation på konsumtionsutvecklingen för de följande åren.

1.2 Storföretagens roll

Detaljhandeln är sedan gammalt en typisk småföretagsnäring. Storföretagen har emellertid under efterkrigstiden kommit att få ökad betydelse. Följande tablå visar de största företagens marknadsandelar åren 1968 och 1973.

	Andel av den egentliga detaljhandels omsättning	
	1968	1973
De 10 största företagen	31,1	31,9
De 50 största företagen	35,7	36,7
De 250 största företagen	41,4	43,6

Konsumentkooperationen har här räknats som ett företag, trots att den formellt består av skilda konsumentföreningar. Bland de 10 största företagen ingår också NK-Turitz-koncernen och Åhlén & Holm med Wessels AB.

De 250 största företagen, varierande i omsättning från 20 till 10 000 milj. kr./år, svarar alltså för närmare hälften av den egentliga detaljhandels totala omsättning. Resten är fördelad på cirka 38 000 företagsenheter med en genomsnittsomsättning av cirka 800 000 kr./år. Under den studerade femårsperioden 1968–73 ökade storföretagens marknadsandel med 2,2 procentenheter. Den totala detaljhandelsomsättningen beräknas under perioden ha ökat med 17 250 milj. kr. Av denna ökning är 8 350 milj. kr. hänförlig till de 250 största företagen.

1.3 Ekonomiska samverkansformer

En form av storföretagsamhet utgör också de former för ekonomisk samverkan mellan detaljhandelsföretag som bedrivs i de s. k. frivilliga kedjorna. Ehuru baserade på ägandemässigt fristående företag har inom dessa kedjor utvecklats en långtgående integration som berör funktioner som inköp, la-

gerhållning, marknadsföring, etablering och finansiering.

Denna integrationsprocess sker såväl horisontellt inom detaljhandeln som vertikalt i riktning mot partihandeln. Inom vissa kedjor äger en ekonomisk samverkan rum mellan grosshandels- och detaljhandelsföretag, i andra kedjebildningar har detaljhandeln själv övertagit partihandelsfunktionerna.

Längst har utvecklingen gått inom *dagligvaruhandeln*. Följande tabell visar omsättningsandelarna för mångfilialföretagen (KF, NK-Turitz, Åhlén & Holm samt Metro), de frivilliga kedjorna (ICA, Vivo och Favör) samt de helt fristående företagen.

Kategori	Andel av försäljningen av dagligvaror, %		
	1965	1968	1974
Mångfilialföretag	37,0	39,5	41,4
Frivilliga kedjor	38,7	41,4	47,7
Fristående företag	24,3	19,1	10,9
	100,0	100,0	100,0

Den helt fristående gruppen har minskat kraftigt, dels genom företagsnedläggningar och dels genom att framgångsrika företag med begränsade kapitalresurser för utveckling köpts upp av företag tillhörande de båda övriga kategorierna.

Också inom handeln med urvalsvaror, den s. k. *fackhandeln*, har ett utvidgat samarbete i form av frivilliga kedjor etablerats under senare år. År 1973 ingick sammanlagt 4 049 fackhandelsföretag i olika branschkedjor, vilket motsvarar cirka 20 % av samtliga befintliga enheter. Eftersom medlemmarna i dessa kedjor oftast utgörs av de något större företagen, ligger andelen av omsättningen högre, cirka 30 %. De frivilliga fackkedjornas omsättning ökade 1970–73 med 27 %.

Betydelsen av de frivilliga kedjornas tillväxt inom såväl dagligvaruhandeln som fackhandeln ligger bl. a. däri att de möjliggjort en kapitalbildning och ekonomisk konsolidering som varit en viktig förutsättning för den modernisering av anläggningarna och rationalisering av varuhanteringen med vilkas hjälp produktivitetsökningen kunnat fortsätta.

1.4 Företags- och butiksnedläggningar

Butiks- och företagsnedläggningarna har sedan slutet av 1950-talet varit mycket omfattande, särskilt inom dagligvaruhandeln. Detta har lett till en drastisk nedskärning av antalet livsmedelsbutiker vilket framgår av följande uppgifter om totalbeståndets förändringar.

År	1963	1968	1974
Antal butiker	21 268	14 743	10 560

Det finns flera, till stor del samverkande orsaker till denna utveckling. 1954 års lagstiftning mot konkurrensbegränsning skapade förutsättningarna

för nya distributionsformer med lågpriskaraktär. Självbetjäningssystemets genombrott och ökad satsning på massproducerade och förpacketerade produkter ställde ökade krav på butikernas storlek. Relativt kraftiga lönestegringar för butiksanställda utgjorde incitament till rationaliseringsåtgärder som inte var effektiva eller möjliga att genomföra i de mindre företagen. Och sist men inte minst innebar den fortgående urbaniseringsprocessen liksom även befolkningsutglesningen av innerstäderna att kundunderlaget för många butiker kraftigt försvagades.

Antalet årliga nedläggningar och nyetableringar inom den *totala* dagligvaruhandeln redovisas nedan.

	1960-64 genom- snitt	1965-69 genom- snitt	1970	1971	1972	1973	1974
Antal nedläggningar	1 379	1 284	1 218	848	796	673	560
Antal nyetableringar	195	194	180	130	180	174	178

Toppsiffran nåddes 1964 då 1 828 affärer lades ned. Under de senare åren har nedläggningsfrekvensen som synes avtagit.

I nybyggda bostadsområden och i köpcentra sker en nyetablering av butiker. Antalet årliga nyetableringar har uppgått till i genomsnitt 175 butiker. Stordriftsfördelarna gör att de nya butikerna planerats för en försäljning som genomsnittligt är cirka 10 gånger så stor som omsättningen i de nedlagda enheterna.

Beträffande detaljhandeln i övrigt, fackhandeln, föreligger inte någon motsvarande statistisk information. Fackhandeln är mera tätortskoncentrerad än dagligvaruhandeln, vilket gör den mindre utsatt för inverkan av befolkningsomflyttningen. Det är dock känt att särskilt textilhandeln drabbats av åtskilliga nedläggningar som följd av konkurrensen från varuhus och mångfilialföretag i branschen. Inom andra sektorer t. ex. fritidsbranscherna har efterfrågeökningen varit så stark att utrymme skapats för ett ökat antal försäljningsställen.

Nedläggningar och fusioner drabbar också de större företagen. Av de hos HUI 1968 registrerade 50 största detaljhandelsföretagen hade fram till 1973 7 enheter uppköpts och sammanslagits med andra storföretag. Trots detta blev de återstående 43 företagens omsättningsökning 1968-73 (+ 55 %) inte nämnvärt större än inom hela detaljhandeln (+ 48 %).

1.5 Utvecklingen inom partihandeln

Partihandelsfunktionen bedrivs dels av fristående grossistföretag, dels av försäljningsenheter som antingen är integrerade med fabrikanter eller ägda av ekonomiska detaljhandelsorganisationer. Flertalet av de fristående grossistföretagen är medlemmar av Sveriges Grossistförbund (SGF). HUI beräknar löpande en serie över omsättningsförändringarna vid år från år identiska SGF-företag, deflaterad med partiprisindex. Enligt denna ökade grossistförsäljningen i fasta priser i relativt konstant takt åren 1964-70.¹ Genomsnittstillväxten uppgick till 4,9 % per år. Mellan 1970 och 1972 stannade ökningen

¹ Omsättningsutvecklingen för dessa partihandelsföretag illustreras i diagram 1:1.

vid mindre än 1 % om året, medan 1973 visade 7 % och 1974 5,2 % volymökning. Det bör observeras att uppgifterna inte avser hela partihandeln samt att beräkningarna gjorts på år från år identiska företag, vilket innebär att hänsyn inte tagits till företagsfusioner och nedläggningar.

Grossistföretagens storleksfördelning visar utpräglad snedhet. Av totalt 878 SGF-företag 1973 hade drygt hälften mindre än 10 milj. kr. årsomsättning. De 76 företag som nådde över 100 milj. kr. försäljning svarade emellertid för tre fjärdedelar av den sammanlagda omsättningen inom SGF-sektorn.

Flera av de stora koncernbildningarna inom partihandeln har varit involverade i företagsfusioner under senare år. Av särskilt intresse i detta sammanhang är utvecklingen inom dagligvarusektorn. Den kooperativa partiförsäljningen av livsmedel uppgick 1974 till 3,3 miljarder kr. Samma år belöpte sig ICA:s partihandelsförsäljning till 5,1 miljarder. Leveranserna till övriga livsmedelsbutiker har huvudsakligen skett genom fristående grossistföretag som i betydande utsträckning samarbetat i den s. k. ASK-organisationen. På senare tid har emellertid ett omfattande organisationsarbete genomförts som syftar till att samla i stort sett hela partiförsäljningen utanför KF och ICA till det nystartade bolaget DAGAB. Detta företag har redan köpt in flertalet livsmedelsgrossister och genom att NK-Turitz och Åhlén & Holm gått in som delägare i DAGAB är avsikten att också tillföra bolaget varuhusens dagligvaruleveranser.

Fullt utbyggt beräknas DAGAB komma upp i en partiförsäljning av cirka 4 miljarder kr. I partihandelsledet kommer alltså dagligvarusektorn att domineras av tre stora block, som också är starkt integrerade i detaljhandelsledet.

1.6 Arbetskraftsutvecklingen

Information om den totala *sysselsättningsutvecklingen* ges bl. a. av SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU). Enligt dessa är f. n. cirka en halv miljon personer sysselsatta inom varuhandeln. Partihandeln hade 1973 161 000 "i arbetskraften" varav cirka 26 % kvinnor. Inom detaljhandeln med totalt 331 000 arbetande är kvinnoandelen betydligt högre, cirka 63 %.

AKU-serierna bygger på stickprovsundersökningar och skattningarna för delgrupper blir därför relativt osäkra. Likväl är tendensen under 1960-talet klar. För partihandeln ökade sysselsättningen 1963–1970 med i genomsnitt 4,4 % per år. Inom detaljhandeln präglades 1960-talet av självbetjäningssystemets framväxt och en strukturomvandling som innebar att mindre, lågproduktiva butiker ersattes av stora högrationaliserade enheter. Därigenom möjliggjordes en minskning av antalet sysselsatta med i genomsnitt 2,2 % per år 1963–1970. Se diagram 1:2.

Sedan 1970 har antalet sysselsatta inom partihandeln varit i stort sett oförändrat. Delvis torde detta förklaras av den långsammare försäljningstillväxten. Inom detaljhandeln har nedgången i sysselsättningen upphört under 1970-talet. Bakom detta trendbrott torde främst ligga förhållandet att butiks-nedläggningarna bromsats upp och självbetjäningen i livsmedelshandeln i stort sett fullständigt genomförts.

AKU-materialet ger också möjlighet att följa förändringarna i *antalet ar-*

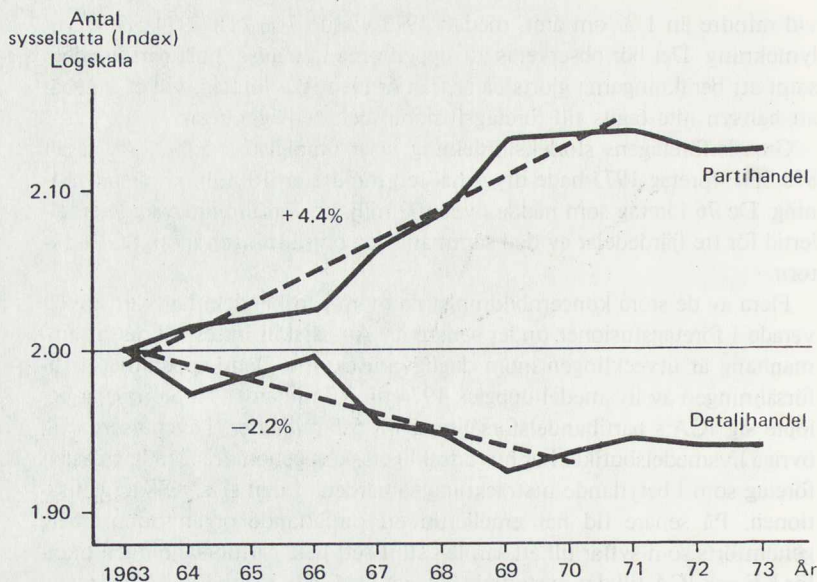

Diagram 1:2 Antal sysselsatta inom varuhandeln 1963–1973.

Anm. De streckade linjerna samt procenttalen i diagrammet anger den trendmässiga utvecklingen 1963–1973.

betstimmar. Diagram 1:3 visar arbetskraftsvolymens utveckling inom parti- respektive detaljhandel 1963–73. För detaljhandelns del uppgick den årliga minskningen 1963–1970 till i genomsnitt 4,1 %. Därefter skedde en uppbromsning innebärande en genomsnittlig nedgång under de tre senaste åren av drygt 1 %, se diagram 1:3.

Den förut berörda sysselsättningsökningen inom partihandeln under 60-talet ledde till en ökning av arbetsvolymen med 4,1 %. Omsvängningen 1969–70 innebar en nedgång med 2,3 % fram till 1973.

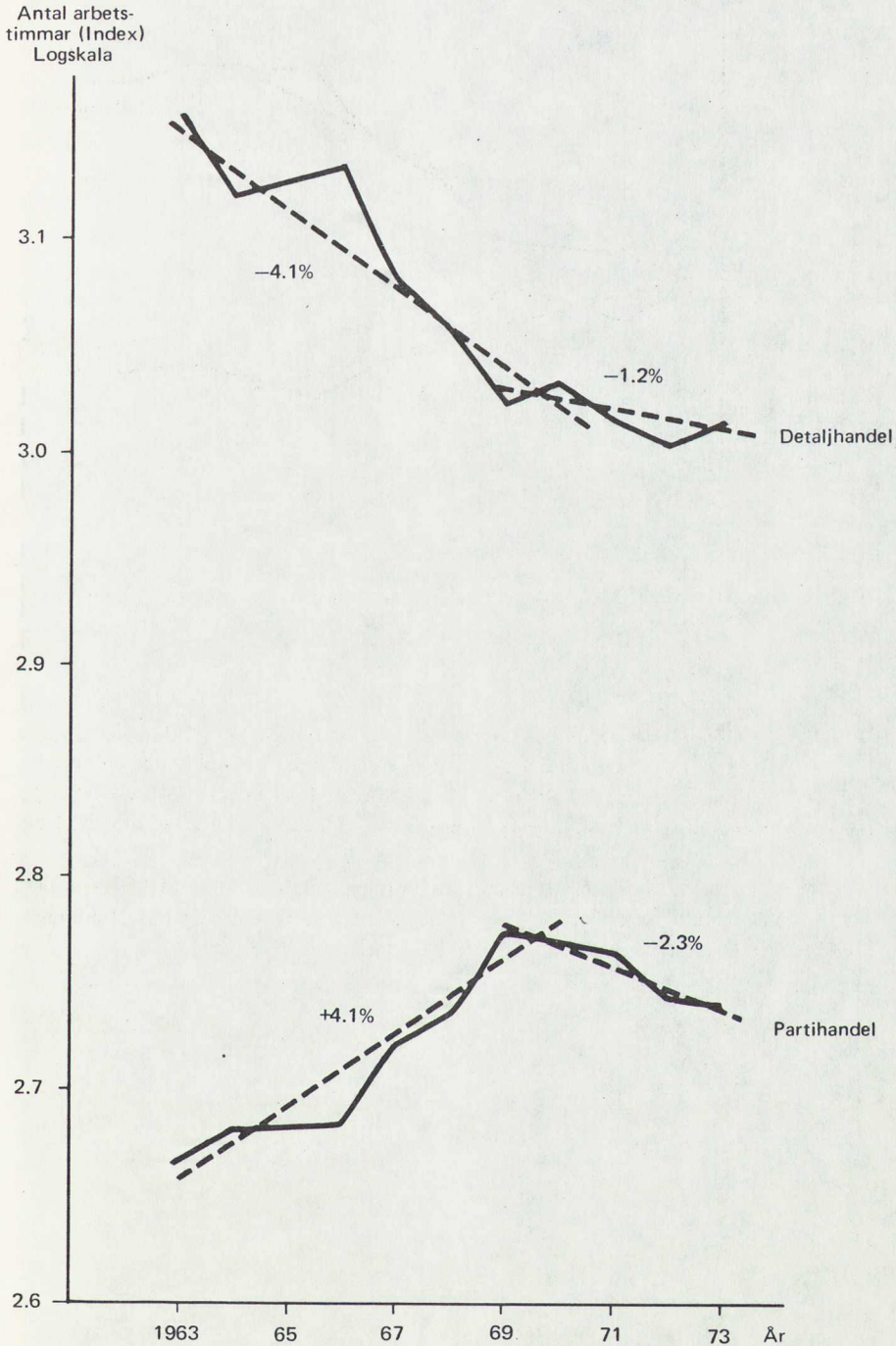

Diagram 1:3: Antal arbetstimmar inom varuhandeln 1963–1973.

Anm. De streckade linjerna samt procenttalen i diagrammet anger den trendmässiga utvecklingen 1963–1973.

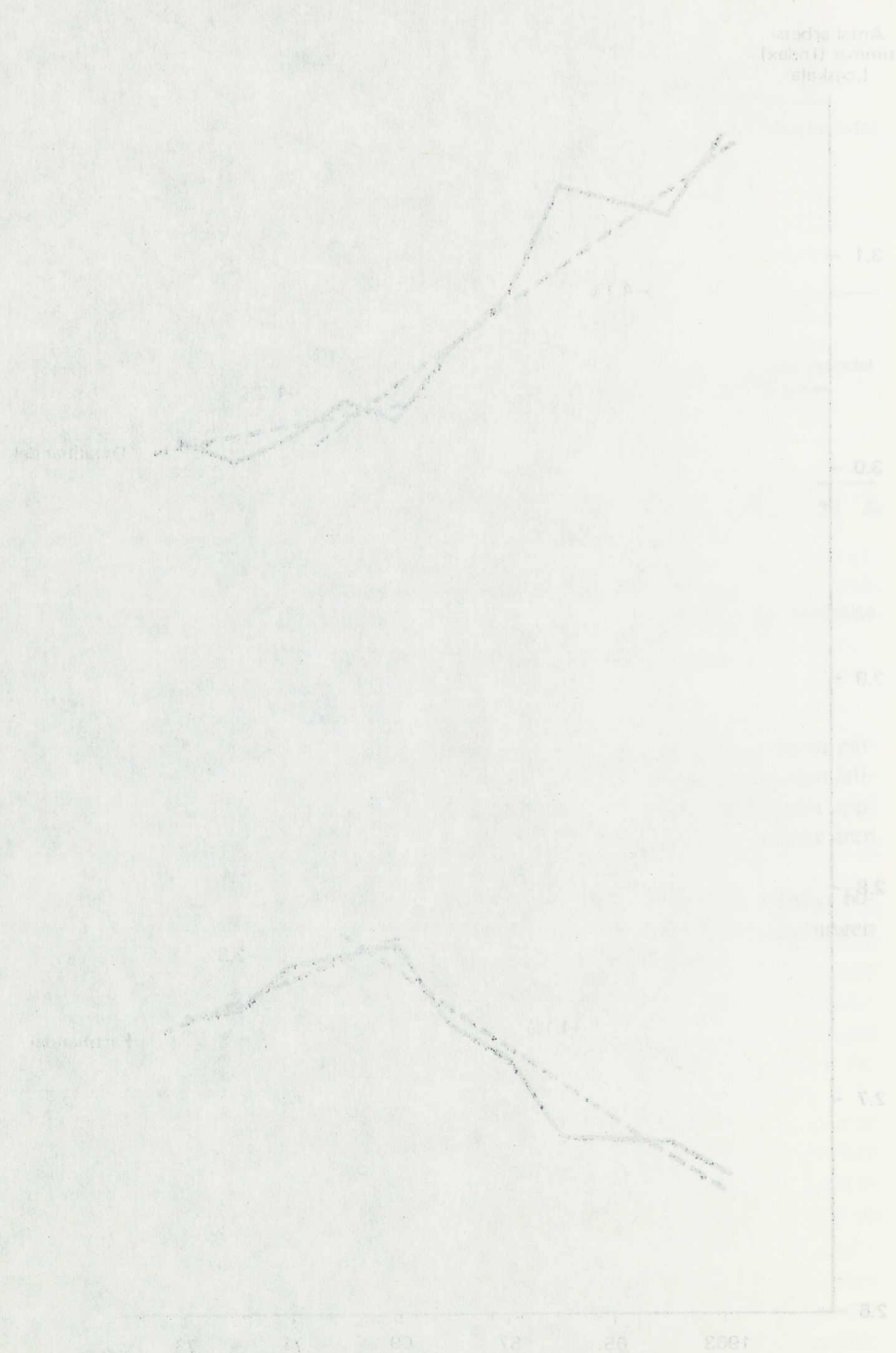

Figure 1.1. Annual average (index) of...
 from the...
 1963-1973

2 Produktionsprognos för 1980

2.1 Framskrivning av detaljhandelskonsumtionen

Detaljhandelns försäljningsutveckling är beroende av bl. a. förändringarna i den privata konsumtionen. Av den totala privata konsumtionen som 1974 uppgick till 131 miljarder kr. avsåg dock endast 61 miljarder eller knappt hälften varor som försäljs genom detaljhandeln.

För den s. k. Konsumtionsprognosgruppens (KPG) räkning har KF:s utredningsavdelning i samarbete med HUI utarbetat prognoser över per capita utgifterna till 1980 och 1985 för olika varuområden¹. Dessa beräkningar har använts som underlag för en preliminär framskrivning av detaljhandelsförsäljningen fördelad på större branschgrupper.

I beräkningarna har vissa antaganden gjorts om förändringarna i olika branschgruppers marknadsandelar inom respektive varuområde. Dessa bedömningar har baserats på iakttagna förändringar 1970-73 i omsättningsmatriser sammanställda utifrån SCB:s löpande försäljningsstatistik för detaljhandeln. Exempelvis har varuhusens andel av livsmedelsförsäljningen beräknats öka från 20,7 % 1973 till 24,0 % 1980, medan livsmedelshandelns motsvarande andel minskar från 76,4 till 72,5 %. Liknande bedömningar har gjorts för övriga varuområden. Genom att applicera marknadsandelarna på respektive konsumtionstal 1973 och 1980 har en schematisk framskrivning av omsättningen inom olika branschgrupper erhållits.

KPG:s beräkningar bygger på antagandet om en total privat konsumtionsökning av 3 % per år, vilket motsvarar en ökning för den detaljhandelsinriktade delen av konsumtionen med 2,1 %. Prognosutfallet enligt denna förutsättning redovisas i tabell 2:1 (alt. A). Dessutom har analogt beräknats branschgruppsförändringen vid en antagen stegring i den privata konsumtionen av 2 % per år, motsvarande 1,5 % ökning av detaljhandelskonsumtionen (alt. B).

2.2 Tillväxtkvoter i detaljhandeln enligt företagsenkäten

I bilaga 1 redogöres för företagsenkätens uppläggning och genomförande. Uppgifter har inhämtats om företagens beräknade omsättning 1974, 1977 och 1980, uttryckt i 1974 års priser. Utifrån detta material har totalomsätt-

¹ Konsumtionsprognosgruppen är en arbetsgrupp i vilken ingår planerare vid vissa större detaljhandelsföretag. De prognoser som gruppen årligen utarbetar utgör ett underlag för företagens långsiktiga planering.

Tabell 2:1 Framskrivning av detaljhandelskonsumtionen 1973-80 enligt två alternativ 1973 års priser

Branschgrupp	Milj. kr.			Ökning 1973-80, %	
	1973	1980 alt. A	1980 alt. B	alt. A	alt. B
Varuhus	11 380	14 490	13 590	27,3	19,4
Livsmedelshandel	24 220	26 200	25 630	8,2	5,8
Övr. dagligvaruhandel	3 180	3 760	3 590	18,2	12,9
Beklädnadshandel	6 100	6 810	6 600	11,6	8,2
Hemvaruhandel	5 340	6 380	6 080	19,5	13,9
Övr. urvalsvaruhandel	3 340	4 200	3 950	25,7	18,3
Summa egentlig detaljhandel	53 560	61 840	59 440	15,5	11,0

Anm. Alt. A Total privat konsumtionsökning = 3 % per år

Alt. B Total privat konsumtionsökning = 2 % per år

Tabell 2:2 Detaljhandelsföretagens planerade omsättningsförändring 1974-80 1974 års priser

Branschgrupp	Beräknad total omsättning 1974, milj. kr.	Omsättningsförändring 1974-80			
		"Enkät-företagen" planer, milj. kr.	"Småföretagen" kalkyl, milj. kr.	Samtliga företag	
				milj. kr.	%
Varuhus	10 200	+ 2 400	0	+ 2 400	+ 23,5
Livsmedelshandel	21 200	+ 5 900	- 1 800	+ 4 100	+ 19,3
Övr. dagligvaruhandel	2 400	+ 200	- 500	- 300	- 12,5
Beklädnadshandel	5 900	+ 1 700	- 600	+ 1 100	+ 18,6
Hemvaruhandel	8 500	+ 2 700	- 100	+ 2 600	+ 30,6
Övr. urvalsvaruhandel	3 100	+ 600	- 100	+ 500	+ 16,1
Summa	51 300	+ 13 500	- 3 100	+ 10 400	+ 20,3

ningen 1974 och omsättningsökningen 1974-80 per branschgrupp estimerats. Resultaten redovisas i tabell 2:2.

Företag med mindre än 5 anställda omfattas inte av enkäten. Denna kategori, som är den numerärt största inom detaljhandeln, bedöms komma att visa en stagnerande utveckling under återstoden av 1970-talet. Det beror bl. a. på att butiksnedläggningarna främst drabbar småföretagen. En fortsatt utslagning av mindre detaljhandelsföretag är sannolik dels på grund av den fortgående urbaniseringen, dels som följd av den pressade lönsamheten för en stor del av dessa företag. I prognosen har på grundval av hittillsvarande tendenser förutsatts en årlig minskning av butiksantalet med 4,5 % inom livsmedelshandeln och 3,5 % inom övriga branscher. Bestående företag med mindre än 5 anställda förutses få en långsammare försäljningsökning än de större företagen i samma branschgrupp.

Beträffande beräkningarna i tabell 2:2 föreligger möjlighet till avstämning mot den i föregående avsnitt redovisade framskrivningen av detaljhandels-

konsumtionen, varvid dock omsättningstalen i tabell 2:1 måste skrivas fram till 1974 och rensas från mervärdeskatt. Genom att vissa partihandelsföretag också bedriver detaljhandelsförsäljning och en del detaljhandelsföretag även levererar i parti (järn- och färghandelsaffärer) är inte enkätföretagens försäljningsuppgifter direkt jämförbara med Konsumtionsprognosgruppens material. För avstämningen har därför i tabell 2:2 endast medtagits den renodlade detaljhandelsförsäljningen.

Totalt för egentlig detaljhandel ger enkätföretagens planer och kalkyler för de mindre företagen till resultat en ökning av omsättningsvolymen 1974–80 av 20,3 %. Konsumtionsframskrivningen ledde till en beräknad ökning av omsättningsvolymen under samma tid med 13,3 % enligt alt. A och 9,6 % enligt alt. B.

Den framkomna skillnaden mellan plan och prognos kan indikera antingen en alltför försiktig bedömning av efterfrågans tillväxt eller en orealistisk hög takt i utbyggnaden av detaljhandels försäljningskapacitet. Som nämnts förutsatte Konsumtionsprognosgruppen en årlig tillväxttakt av 3 % i den totala privata konsumtionen. Om den privata konsumtionen i stället antas komma att öka med 3,5 % om året, innebär det en ökning av detaljhandelskonsumtionen 1974–80 med 16,4 %, motsvarande 2,5 % per år. "Gapet" i förhållande till enkätföretagens planerade tillväxt reduceras därigenom till 2 100 milj. kr.

Vid uppställandet av tillväxtprognosen för detaljhandeln har den enligt tabell 2:2 kalkylerade omsättningsökningen "dragits ned" till en nivå som svarar mot en total ökning av den privata konsumtionen med 3 respektive 2 % per år enligt de nämnda prognosalternativen.

Denna justering innebär att de i företagsenkäten redovisade försäljningsmålen inte kommer att kunna uppnås. Efter reduceringen framkommer följande tillväxttal 1974–80 per branschgrupp.

	alt. A % per år	alt. B % per år
Varuhus	2,3	2,0
Livsmedelshandel	1,7	1,3
Övr. dagligvaruhandel	- 2,4	- 3,0
Beklädnadshandel	1,8	1,6
Hemvaruhandel	3,8	2,5
Övr. urvalsvaruhandel	2,2	1,8

Ovanstående uppgifter hänför sig till den "egentliga" detaljhandeln. Beträffande övriga detaljhandelskategorier har något tillfredsställande underlag för avstämning inte förelagat utan följande tillväxttal har bestämts på basis av uppgifter inhämtade från berörda företag och branschorganisationer.

	% per år
Apoteks- och systembolag	+ 3,7
Bilhandel	+ 1,5
Drivmedelshandel	+ 3,3

2.3 Omsättningsprognos för detaljhandeln

Med ledning av de ovan angivna modifierade tillväxtkvoterna har den slutliga omsättningsprognos som redovisas i tabell 2:3 framtagits. Den skillnad som föreligger i förhållande till tabell 2:2 beträffande omsättningsvolymen 1974 sammanhänger med de justeringar som gjordes i tabell 2:2 för möjliggörande av jämförelse med tabell 2:1.

Tabell 2:3 Omsättningsprognos för detaljhandeln år 1980
1974 års priser

Branschgrupp	Milj. kr.			Ökning/minskning 1974-80, %	
	1974	1980 alt. A	1980 alt. B	alt. A	alt. B
Varuhus	10 200	11 700	11 500	14,7	12,8
Livsmedelshandel	21 300	23 600	23 000	10,8	8,0
Övr. dagligvaruhandel	3 000	2 600	2 500	- 13,4	- 16,7
Beklädnadshandel	6 100	6 800	6 700	11,5	9,8
Hemvaruhandel	11 300	14 100	13 100	24,8	15,9
Övr. urvalsvaruhandel	4 300	4 900	4 800	14,0	11,6
Summa egentlig detaljhandel	56 200	63 700	61 600	13,3	9,6
Apoteks- o systembolag	6 000	7 500	7 500	24,8	24,8
Bilhandel	11 000	12 100	12 100	9,8	9,8
Drivmedelshandel	5 600	6 900	6 900	21,6	21,6
Total detaljhandel	78 800	90 200	88 100	14,5	11,8

2.4 Omsättningsprognos för partihandeln

Tabell 2:4 innehåller en sammanställning av partihandelsföretagens planerade omsättningsutveckling enligt företagsenkäten.

Tabell 2:4 Partihandelsföretagens planerade omsättningsförändring 1974-80
1974 års priser

Branschgrupp	Miljarder kr.		Ökning/ minskning 1974-80, %
	1974	1980	
Partihandel med producentvaror	51 800	73 400	+ 41,8
Partihandel med konsumentvaror	39 000	52 400	+ 34,3
Partihandel med transportmedel	5 200	7 200	+ 38,8
Partihandel med bränsle och drivmedel	12 500	15 700	+ 25,6
Summa	108 500	148 700	+ 37,1

Den totalt redovisade tillväxten 1974–80 enligt enkätföretagens planer motsvarar 5,4 % per år, vilken siffra kan jämföras med genomsnittsökningen 4,9 % per år inom SGF-sektorn under 60-talet.¹

Beträffande partihandeln föreligger inte samma avstämningsmöjligheter som för detaljhandeln. Partihandeln är leverantör till ett flertal olika sektorer i näringslivet med delvis starkt varierande expansionstakt. Försök till konsistensprövning har gjorts för vissa av dessa sektorer. En viss jämförelsemöjlighet föreligger beträffande *importen*. En betydande del av den svenska importen handhas av partihandelsföretag. Enbart medlemsföretag i Sveriges Grossistförbund beräknas 1974 ha importerat för över 30 miljarder kr. Enligt särskilda beräkningar inom LU kommer importen att öka med 5 à 6,5 % per år i de alternativ där den privata konsumtionen antas öka med 2 resp. 3 % per år.

Andra delen av partihandeln kännetecknas emellertid av betydligt långsammare tillväxttakter. Leveranserna till detaljhandeln kommer enligt vad som ovan prognostiserats att öka med 1,9–2,3 % per år. Leveranserna till *byggnadssektorn* ökar också långsamt – LU förutser en ökning av byggnadsindustrins produktion med 1,4–2,0 % om året.

Mot bakgrund av dessa och andra tendenser som representerar efterfrågeutvecklingen för partihandeln har enkätföretagens omsättningsprognos (+ 5,4 % per år) bedömts ligga något i överkant. En mindre nedskrivning i förhållande till enkätföretagens planer har därför vidtagits. Denna har också ansetts motiverad av den överskattning ifråga om möjligheterna att "erövra" marknadsandelar av konkurrenterna som ofta impliceras i företagens framtidskalkyler samt av svårigheten att förutse företagsnedläggningar under prognosperioden.

Omsättningsprognosen för partihandeln har efter korrigeringen gett följande resultat

	Omsättningsökning 1974–1980 i fasta priser
Alternativ A	4,9 % per år
Alternativ B	4,7 % per år

Skillnaden mellan de båda alternativen är helt hänförlig till de ovan nämnda antagandena om den privata konsumtionsutvecklingen. Eftersom mindre än hälften av partihandelns totala försäljning avser konsumentvaror blir skillnaden i prognosutfallet för den totala partihandeln enligt de båda alternativen ringa. Prognosen återges i tabell 2:5.

¹ Med SGF-sektorn avses vissa företag som är medlemmar i Sveriges Grossistförbund (SGF). En närmare redogörelse för begreppets innebörd ges i avsnitt 1.5 ovan.

Tabell 2:5 Omsättningsprognos för partihandeln år 1980
1974 års priser

Branschgrupp	Milj. kr.			Ökning/minskning 1974-80, %	
	1974	1980 alt. A	1980 alt. B	alt. A	alt. B
Partihandel med producentvaror	51 800	71 400	71 400	+ 37,8	+ 37,8
Partihandel med konsumentvaror	39 000	50 900	49 200	+ 30,5	+ 26,2
Partihandel med transportmedel	5 200	7 000	7 000	+ 34,6	+ 34,6
Partihandel med bränsle- och drivmedel	12 500	15 300	15 300	+ 22,4	+ 22,4
Summa	108 500	144 600	142 900	+ 33,3	+ 31,7

2.5 Beräkning av förädlingsvärdet

Genom bearbetning av nationalräkenskapernas material har förädlingsvärdets andel i olika branschgrupper kunnat beräknas. Dessa tal har applicerats på de förut framräknade omsättningsbeloppen. Resultaten redovisas nedan¹.

	Förädlings- värdeandel %	Beräknat förädlingsvärde, miljarder kr.		
		1974	1980 alt. A	1980 alt. B
<i>Detaljhandel</i>	16,3	12,85	14,62	14,26
därav:				
egentlig detaljhandel	17,4	9,78	11,08	10,72
bilhandel	17,0	1,87	2,06	2,06
drivmedelshandel	14,0	0,78	0,95	0,95
apoteks- o. systemvaruhandel	7,0	0,42	0,53	0,53
<i>Partihandel</i>	11,0	11,94	15,91	15,72
<i>Varuhandel</i>	13,2	24,79	30,53	29,98

Något empiriskt underlag för bedömning av förändringarna i förädlingsvärdeandelen föreligger inte. På basis av material från nationalräkenskaperna har konstaterats att förädlingsvärdeandelen under 60-talet förändrats obetydligt i detaljhandeln, men stigit i partihandeln. I samband med de "centrala planinventeringar" som utförts i större företag, har frågan ställts rörande den sannolika utvecklingen av företagets bruttomarginal. I flertalet fall har därvid uppgetts att den procentuella marginalen troligen kommer att hållas i stort sett oförändrad fram till 1980. Eftersom förädlingsvärdet svarar för 70 à 80 % av bruttomarginalen, förefaller det rimligt att förmoda att inte heller förädlingsandelen undergår några större förändringar under denna tid. En sådan bedömning har också gjorts i kalkylerna med den ekonometriska modellen i 1975 års långtidsutredning. Under detta antagande skulle alltså omsättningsökningen mätt i fasta priser också avspegla stegringen i förädlingsvärdet.

¹ Som framgår av avsnitt 7.3.6 i långtidsutredningens huvudbetänkande skiljer sig de bedömningar av förädlingsvärdeutvecklingen som där görs från dem som redovisas i tabell ovan.

3 Arbetskrafts- och produktivetsprognos

3.1 Utvecklingen hittills

I inledningsavsnittet samt i diagrammen 1:2 och 1:3 redovisas arbetskraftsutvecklingen inom varuhandeln enligt AKU. Enligt denna källa skulle antalet sysselsatta i *partihandeln* ha ökat tämligen konstant med cirka 4,4 % om året fram till 1969-70, varefter nivån varit i stort sett oförändrad. Denna utveckling torde främst förklaras av den starka ökningen i försäljningsvolymen under 1960-talet i förening med en relativt långsam produktivitetshöjning. Säkra uppgifter om storleken av volymtillväxten saknas dock. (Den i denna bilaga redovisade försäljningsökningen hänför sig till år från år identiska medlemsföretag i Sveriges Grossistförbund – endast en del av den totala partihandeln täcks härigenom och struktureffekten beaktas ej.) Den svagare ekonomiska utvecklingen 1970-72 medförde en återhållsamhet ifråga om personalrekryteringen, samtidigt som den produktivitetshöjande effekten av vidtagna rationaliseringsåtgärder började slå igenom. En minskning av antalet arbetstimmar i partihandeln redovisas därför 1971 och 1972. För 1973 noteras en viss uppgång i arbetskraftsvolymen som en effekt av en tämligen kraftig ökning av försäljningsvolymen.

För *detaljhandeln*s del har utvecklingen varit en annan. Såväl antal sysselsatta som antal arbetstimmar minskade under perioden 1963-69 med 2,2 respektive 4,1 % per år trots en volymtillväxt av cirka 3,5 % per år. Det är uppenbarligen två huvudorsaker som ligger bakom denna utveckling, dels strukturomvandlingen med omfattande butiksnedläggningar, dels övergången mot arbetsbesparande försäljningsmetoder, främst självbetjäningssystemet. Under 70-talet har nedgången i arbetskraftsbehovet avtagit.

3.2 Strukturomvandlingens inverkan på arbetskraftsbehovet

Såväl inom parti- som detaljhandeln stiger den omsatta varumängden per sysselsatt med ökande storlek på verksamhetsstället. Detta illustreras av följande uppgifter avseende butiker inom livsmedelshandeln.

Omsättningsklass kr./år	Försäljning (exkl. moms) per sysselsatt 1973, kr.
Under 500 000	170 864
500 000 - 1 milj.	218 809
1- 3 milj.	276 811
3- 5 milj.	306 760
5-10 milj.	386 500
Över 10 milj.	416 364

Enligt denna beräkning ligger arbetsproduktiviteten för enheter med omsättning över 5 milj. kr./år mer än dubbelt så högt som i butiker under 500 000 kr. per år. Effektivitetsökningen när man går från den näst högsta till den högsta storleksklassen är dock relativt liten. Samma tendens - att produktiviteten ökar med stigande storlek men att tillskottet avtar ju högre upp på skalan man kommer - finner man också i de flesta andra branscher, även om optimum här ligger betydligt lägre ned på skalan.

Strukturumvandlingen i detaljhandeln har bl. a. tagit sig uttryck i att mindre företag lagts ned och ersatts med mångdubbelt större enheter. Eftersom de senare har en betydligt högre arbetsproduktivitet har konsekvensen blivit en successiv stegring av den genomsnittliga produktivetsnivån. Även utan effektiviseringsåtgärderna i befintliga butiker skulle således en icke oväsentlig effektivitetsförbättring ha erhållits. I den mån takten i strukturumvandlingen avtar kommer också produktivetsnivån i detaljhandeln av denna orsak att öka långsammare.

Nedläggningar och nyetableringar inom *enskild* dagligvaruhandel 1960-1973 redovisas i diagram 3:1. Som framgår hade nedläggningarna en

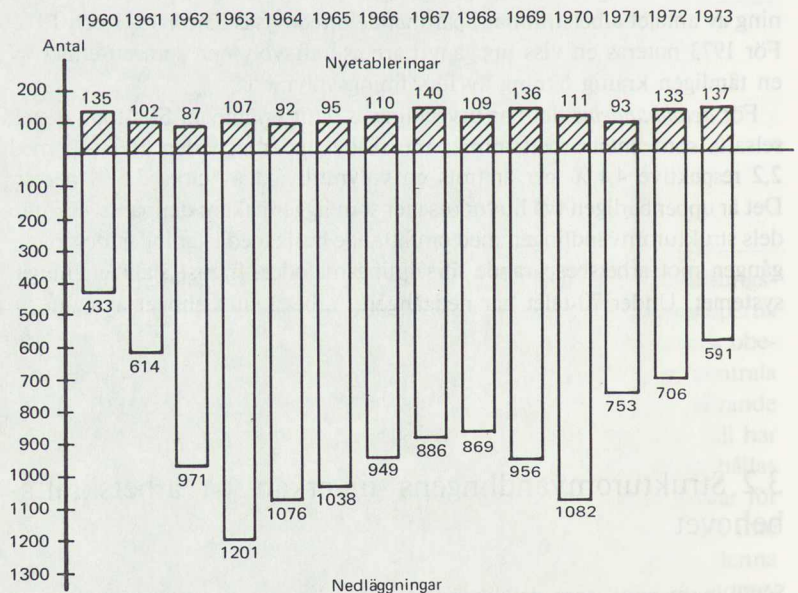

Diagram 3:1 Butiksnedläggningar och nyetableringar inom dagligvaruhandeln 1960-1973.

topp 1963. Den efterföljande nedgången avbröts av en ny ökning 1969–70 varefter antalet på nytt sjunkit. 1973 års siffra var den lägsta sedan 1960.

3.3 Inre rationalisering

Vid sidan av den strukturella yttre rationaliseringen har en rad effektiviseringsåtgärder kunnat genomföras i det befintliga butiksbeståndet. Mest uppmärksammat har varit övergången till självbetjäning. Av dagligvaruhandelns totala omsättning gick 1960 cirka 30 % genom självbetjäningsbutiker med utgångskassor. År 1973 utgjorde andelen 95 %. Inom övriga branscher, den s. k. fackhandeln, tillämpas numera ofta en variant av självbetjäning, självval, som innebär att varorna exponeras på liknande sätt som vid självbetjäning – kunden gör själv det förberedande varuurlvalet – men köpet avslutas med affärspersonalens hjälp liksom i butiker med helt manuell betjäning.

Det hävdas ibland att övergången till självbetjäning inte innebär någon "äkta" rationalisering, utan endast medför ett överflyttande av arbetsmoment på kunden. Detta är dock endast delvis riktigt. De helt manuellt betjänade butikerna arbetar ofta med lågt genomsnittligt kapacitetsutnyttjande, vilket sammanhänger med den ojämna kundtillströmningen, som kan variera starkt mellan olika säsonger, veckodagar och timmar under dagen. För att kunna hålla försäljningsberedskap inför toppbelastning tvingas butikerna till en arbetskraftsdimensionering som vissa tider innebär ett lågt kapacitetsutnyttjande av personalen.

Vid självbetjäning förflyttar man en del av de arbetsuppgifter som annars äger rum i samband med kundbetjäningen till från belastningssynpunkt lugnare tider. Det gäller t. ex. framplockningen av varorna, prisinformationen och paketeringen. Härigenom uppnås ett bättre totalt kapacitetsutnyttjande. Det förekommer också, inte minst i livsmedelshandeln, att vissa funktioner flyttas bakåt till grossist- eller fabrikantledet, där arbetsuppgifterna kan utföras i större skala och med högrationella hjälpmedel. Detta gäller t. ex. en stor del av förpackningsarbetet och varuinformationen.

Enligt en undersökning vid HUI har rationaliseringen inom enskild livsmedelshandel under perioden 1959–71 inneburit en minskning av arbetskraftsbehovet för oförändrad försäljningsvolym med 38 %. Av den totala besparingen kan knappt en tredjedel hänföras till förändringar i den yttre strukturen och resten till inre rationaliseringsåtgärder av olika slag. Eftersom detaljhandeln är en personalintensiv näring har följden blivit en långsammare kostnads- och prisutveckling än vid oförändrad struktur och teknik.

Den förändrade butiksstrukturen har också medfört ökade förutsättningar för rationaliseringar i partihandelsledet. Inom främst dagligvaruhandeln har skett en koncentration till ett mindre antal stora lagerställen. Därigenom har möjliggjorts en långtgående mekanisering och annan rationalisering av hanteringsrutinerna.

3.4 Förändringar i personalstrukturen

Ovan har berörts de stora belastningsvariationer som förekommer inom detaljhandeln och de kapacitetsproblem som detta medför. Självbetjäningstekniken kan endast i begränsad utsträckning lösa dessa problem och inte inom alla branscher. Eftersom belastningsvariationerna delvis följer ett i förväg känt mönster – med försäljningstoppar fredagar och lördagar samt vardagar mellan kl. 17 och 18 – kan kapacitetsutnyttjandet förbättras genom att anpassa personalinsatserna efter den förväntade kundtillströmningen. För att kunna åstadkomma en sådan anpassning har handeln i stor utsträckning anställt deltidsarbetande personal. Vissa stormarknader och andra varuhus har ända upp mot 80 % av arbetsstyrkan i form av deltidsysselsatta.

Uppenbarligen har deltidsanställningar blivit allt vanligare i detaljhandeln, även om det saknas statistik som belyser detta över en längre period. HUI har för den statliga Affärstidsnämndens (ATN) räkning gjort undersökningar som visar utvecklingen under de senaste åren. Några av ATN:s resultat återges i tabell 3:1.

Tabell 3:1 Arbetskraftsfördelning efter anställningsform inom några detaljhandelsbranscher november 1971 och november 1974

Anställningsform	Varuhus		Livsmedels-handel		Herr-konfektion		Järn-handel	
	1971	1974	1971	1974	1971	1974	1971	1974
Fast heltid	29	29	47	40	64	59	85	85
Fast deltid	37	40	44	47	22	23	10	10
Extra och tillfälligt anställda:								
18 tim el. mer/vecka	17	12	1	3	1	5	1	2
mindre än 18 tim/vecka	17	19	8	10	13	12	4	3
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100

Som framgår av tabellen föreligger stora skillnader mellan olika branscher vad gäller personalstrukturen. Inom varuhussektorn svarade de fast heltidsanställda för mindre än 30 % av arbetsstyrkan – resten består av fast deltidsanställda eller extra och tillfälligt sysselsatta. Inom livsmedelshandeln är nästan hälften fast heltidsanställda och i fackhandelsbranscherna är heltidsanställningen den vanligaste anställningsformen.

Undersökningen täcker endast tre år, men vissa slutsatser angående de nuvarande tendenserna kan dock dras. Bland varuhusen har man i stort sett genomfört omstruktureringen av arbetskraften. Inom livsmedelshandeln och beklädnadsbranscherna pågår en anpassning av personalanvändningen innebärande ökad andel deltids- och korttidsarbetande. För järnhandelns del, liksom för andra branscher med krav på långvarig branschvana, är möjligheterna att utnyttja extra arbetskraft begränsade varför deltidsformen ännu inte fått större utbredning.

Tilläggas bör att öppethållandet på söndagar är vanligast bland varuhusen och de större livsmedelsaffärerna och att en del beklädnads- och andra

branschaffärer tillämnar förlängt öppethållande en eller flera vardagar i veckan. I samband med utökat öppethållande används ofta korttidsanställd arbetskraft.

Utvecklingen inom detaljhandeln har inneburit en ökad specialisering av arbetsuppgifterna. Samtidigt kvarstår vissa uppgifter av rutinkaraktär. Särskilt vid högsäsong, såsom vid julhandeln och i samband med realisationer o. dyl., krävs tillfälligt starkt ökade arbetsinsatser. Enligt en vid HUI gjord specialundersökning hade drygt 600 tillfrågade varuhus och andra större butiker i december 1973 sammanlagt ca 5 500 minderåriga (under 18 år) sysselsatta. I april 1974, som kan betraktas som från belastningssynpunkt relativt normal, var antalet minderåriga 2 200. Det övervägande flertalet av dessa skötte sitt arbete i butiken parallellt med skolgöromålen.

3.5 Arbetskraftsprognosen

De i enkäten medverkande företagen har lämnat uppgifter om det planerade antalet sysselsatta och antalet arbetstimmar fram till 1980. Dessa siffror har före bearbetningen konsistensprovats mot de för andra variabler (omsättning, försäljningsyta m. m.) redovisade uppgifterna.

Indelningen av detaljhandeln i branschgrupper i föregående avsnitt var närmast motiverad av möjligheterna till avstämning mot konsumtionsmaterial. För bestämningen av arbetskrafts- och investeringsbehovet har materialet i stället grupperats på *företagskategorier* efter storleken, motsvarande huvudstrata vid urvalet. Följande kategoriindelning har tillämpats

Egentlig detaljhandel

1	Företag inom samtliga branscher med minst 500 anställda
2	Företag inom samtliga branscher med 50-499 anställda
3	Företag inom livsmedelsdetaljhandeln med 5-49 anställda
4	Företag inom övriga branscher med 5-49 anställda
5	Företag inom livsmedelsdetaljhandeln med mindre än 5 anställda
6	Företag inom övriga branscher med mindre än 5 anställda

Partihandel

7	Företag med minst 500 anställda
8	Företag med 100-499 anställda
9	Företag med 10-99 anställda
0	Företag med mindre än 10 anställda
-

Förändringar i omsättningen per arbetstimme 1974-80 har bestämts utifrån enkätmaterial utom beträffande företag med högst 5 och 10 anställda inom eg. detaljhandel resp. partihandel, där utvecklingen bedömts med ledning av andra källor. Eftersom uppgifterna om omsättningsökningen nedjusterats, har en motsvarande neddragning gjorts av relationstalet omsättning per arbetstimme, dock endast hälften så mycket.

Motiveringen härtill är att många företag torde arbeta med outnyttjad kapacitet vad avser personalen. Vid stigande efterfrågan kan därför försäljningen ökas utan en motsvarande ökning av arbetskraftsinsatsen, dvs. produktiviteten stiger.¹ Om försäljningsökningen inte blir så stor som planerats, begränsas produktivetsförbättringen.

I tabell 3:2 anges förändringarna i total omsättning respektive omsättning

¹ Produktiviteten skall egentligen avse förädlingsvärde per arbetstimme. Eftersom förädlingsvärdeandelen antas vara oförändrad ger dock också omsättning per arbetstimme ett mått på produktivetsförändringarna.

per arbetstimme i de fyra första kolumnerna. Genom division har förändringen i antalet arbetstimmar beräknats (femte och sjätte kolumnerna). Denna har sedan applicerats på det från enkätmaterialiet m. m. uppräknade totalantalet arbetstimmar.

Tabell 3:2 Beräkning av arbetsvolymförändringarna inom egentlig detaljhandel samt partihandel 1974-80

Kategori (se texten)	Ökning/minskning 1974-80, %					
	Omsättning		Omsättning/tim		Antal arbetstimmar	
	alt. A	alt. B	alt. A	alt. B	alt. A	alt. B
<i>Egentlig detaljhandel</i>						
1	19,5	17,0	17,4	16,4	1,8	0,5
2	42,1	38,6	40,3	39,7	1,3	- 0,9
3	33,3	31,0	24,2	23,9	7,3	5,7
4	35,0	24,8	37,2	30,7	- 1,6	- 4,5
5	- 39,0	- 40,7	11,9	11,0	- 45,5	- 46,6
6	- 25,3	- 31,0	18,6	13,8	- 37,0	- 39,4
<i>Partihandel</i>						
7	19,5	18,2	25,4	24,7	- 4,3	- 5,2
8	43,3	41,6	40,6	39,8	1,9	1,3
9	49,1	42,3	40,1	39,3	6,4	5,7
0	16,8	15,4	23,3	22,5	- 5,6	- 5,8

Detaljhandelsföretagen i mellangrupporna (kategori 2-4) visat en relativt hög produktivetsstegring, 4 à 6 % per år, medan ökningstakten för de största företagen (kategori 1) är betydligt lägre. Skälet härtill är att de senare arbetar med högt kapacitetsutnyttjande och därför inte kan öka effektivitetsgraden särskilt mycket. Att också de mindre företagen (kategori 5 och 6) visar ökad produktivitet, beror på att den förutsedda nedläggningen av företag i dessa grupper främst drabbar enheter med låg produktivitet.

En sammanställning av prognosberäkningarna avseende den totala arbetsvolymen som också innefattar övriga detaljhandelskategorier visas i tabell 3:3.

Tabell 3:3 Sammanfattning av arbetsvolymprognosen

	Milj. arbetstimmar			Ökning/minskning 1974-80, %	
	1974	1980 alt. A	1980 alt. B	alt. A	alt. B
	<i>Detaljhandel</i>				
Egentlig detaljhandel	354,9	332,9	325,6	- 6,2	- 8,3
Apoteks- o. systembolag	23,9	26,4	26,4	10,5	10,5
Bilhandel	20,4	20,4	20,4	0,0	0,0
Drivmedelshandel	26,8	29,5	29,5	10,1	10,1
Totalt	426,0	409,2	401,9	- 3,9	- 5,7
<i>Partihandel</i>					
Totalt	356,8	354,1	351,9	- 0,8	- 1,4
<i>Varuhandeln</i>					
Totalt	78,8	763,3	753,8	- 2,5	- 3,6

För egentlig detaljhandel visar prognosen ett minskat arbetskraftsbehov av dryg 1 % per år. Denna nedgång är huvudsakligen hänförlig till omstruktureringen genom butiksnedläggningar. Inom delar av detaljhandeln som präglas av god tillväxt, främst inom fackhandeln, förutses däremot ett ökat arbetskraftsbehov.

Av tabell 3:3 framgår också att apotek och systembolag samt drivmedelshandeln ställer ökade anspråk på arbetskraft för att möta den förutsedda omsättningsökningen.

Partihandeln beräknas komma att balansera den kraftiga omsättningsökningen med betydande rationaliseringsåtgärder vilket skulle leda till praktiskt taget oförändrat arbetskraftsbehov fram till 1980.

Tabell 3:4 Beräknad produktivetsutveckling inom varuhandeln 1974-80

		Fördlingsvärde per arbetstimma, kr.		Ökning 1974-80	
		1974	1980	% totalt	% per år
<i>Detaljhandel</i>	alt. A	30:16	35:73	18,5	2,9
	alt. B	30:16	35:48	17,6	2,7
<i>Partihandel</i>	alt. A	32:46	44:93	38,4	5,6
	alt. B	32:46	44:67	37,6	5,5
<i>Varuhandel</i>	alt. A	31:67	40:00	26,3	4,0
	alt. B	31:67	39:77	25,6	3,9

Enligt tabell 3:4 beräknas arbetsproduktiviteten i detaljhandeln stiga med knappt 3 % om året medan produktivetsstegringen i partihandeln beräknats till ca 5,5 %. För hela varuhandeln motsvarar detta en uppgång av cirka 4 % per år.¹

En viktig förutsättning för att dessa produktivitetstal skall kunna uppnås är att försäljningsvolymen ökar i den takt som angetts tidigare. Många av de i enkäten tillfrågade företagen har möjlighet att med praktiskt taget oförändrad arbetskraftsinsats kunna åstadkomma en inte oväsentlig ökning av försäljningsvolymen. Det gäller särskilt företag som tillämpar någon form av självbetjäning eller självval. Däremot är uppenbarligen möjligheterna till produktivetsförbättringar vid en stagnerande försäljningsutveckling mycket små.

Man bör också uppmärksamma svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt fånga förändringarna i detaljhandelns "output". Många butiker, särskilt inom fackhandeln, tillhandahåller ett betydande tjänsteutbud. I viss mån har detaljhandelns servicefunktioner ändrat karaktär. Vilken inverkan dessa förändringar har på detaljhandelns produktionsvärde är svårt att beräkna. Handelsmarginalens höjd i olika branscher kan användas som ett approximativt mått på fördlingsvärdet. Förändringar i handelns marginaler sammanhänger dock ofta med lönehöjningar och andra kostnadsstegringar och kan inte utan vidare tas till uttryck för ökade prestationer.

Den jämförelsevis kraftiga produktivetsstegringen i partihandeln får ses mot bakgrund av en rad effektivitetsbefrämjande faktorer. Möjligheterna till en långtgående mekanisering av rutinerna är ännu långt ifrån fullt utnyttjade. Genom faktorprisernas relativa utveckling kan tidigare icke lön-

¹ I långtidsutredningens modellkalkyler har produktiviteten inom varuhandeln antagits öka med 3,9 % per år 1975-1980, förutsatt att ingen förkortning av den lagstadgade veckoarbetstiden genomförs under denna period.

samma rationaliseringsåtgärder visa sig ekonomiskt motiverade.

Genom fortsatta fusioner kan också stordriftsfördelarna bättre utnyttjas. Förutsättningen för större produktivetsförbättringar är dock även här att produktionstillväxten består.

3.6 Antal sysselsatta

Tabell 3:5 visar det uppräknade antalet sysselsatta 1974 och 1980 för de företagskategorier som ingår i enkätaterialet.

Tabell 3:5 Beräknat antal sysselsatta 1974 och 1980 inom egentlig detaljhandel samt partihandel

	Antal 1974	Antal 1980	Ökning/ minskning 1974-80, %
<i>Detaljhandel</i> (exkl. bil- och drivmedelshandel samt apoteks- och systemvaruhandel)			
Butikspersonal			
heltid	93 923	97 493	+ 3,8
deltid	67 897	75 600	+ 11,3
Kontorspersonal	9 966	10 195	+ 2,3
Summa	171 786	183 288	+ 6,7
<i>Partihandel</i>			
Lagerpersonal			
heltid	96 335	107 367	+ 11,5
deltid	5 125	6 569	+ 28,2
Kontorspersonal	22 267	26 318	+ 18,2
Summa	123 727	140 254	+ 13,4

Ovanstående uppgifter avser ej detaljhandelsföretag med mindre än 5 sysselsatta och ej partihandelsföretag med mindre än 10 sysselsatta, dvs. den övervägande delen av arbetsstyrkan i varuhandeln. Antalet sysselsatta motsvarar i stort sett beräkningsalternativ A – något tillförlitligt underlag för beräkning avseende alternativ B föreligger inte.

Inom detaljhandeln svarar den deltidsanställda butikspersonalen för cirka 40 % av hela arbetsstyrkan. Antalet heltidsanställda förutses komma att vara praktiskt taget oförändrat, medan en viss ökning kommer att ske beträffande antalet deltidsanställda.

De tillfrågade partihandelsföretagen förutses en ökad sysselsättning med cirka 13 %. Också här är ökningen starkast beträffande de deltidsysselsatta som dock ännu spelar en relativt ringa roll inom partihandeln.

De angivna sysselsättningstalen är inte jämförbara med de tidigare redovisade arbetsvolymuppgifterna, beroende på att de minsta företagen inte ingår i enkäten. Butiksnedläggningarna m. m. gör att sysselsättningen minskar inte oväsentligt i denna grupp.

Vissa skillnader i fråga om den genomsnittliga arbetstidens längd och

utvecklingstendenserna mellan olika företagskategorier kan observeras ur materialet.

Nedan anges andelen deltidsarbetande och sysselsättningsförändringarna för *detaljhandelsföretag* inom olika storleksgrupper.

Storleksgrupper (antal sysselsatta)	Deltids- arbetande i % av all personal 1974	Ökning/minskning i antalet sysselsatta 1974-80, % per år		
		Heltid	Deltid	Kontor
500 och flera	46,2	+ 0,30	+ 0,30	+ 0,10
50-499	45,1	- 1,20	+ 4,85	- 0,05
5- 49	30,4	+ 1,25	+ 2,55	+ 2,20

Bland de medelstora företagen (5-49 anställda) är andelen deltidsarbetande betydligt lägre än i de högre storleksgrupperna. För varuhusföretagen och andra företag med mer än 500 anställda beräknas inte någon ytterligare förskjutning av relationen mellan heltids- och deltidsanställda komma att ske, vilket däremot är fallet i övriga grupper.

Beträffande *partihandeln* redovisas följande uppgifter.

Storleksgrupper (antal sysselsatta)	Deltids- arbetande i % av all personal 1974	Ökning/minskning i antalet sysselsatta 1974-80, % per år		
		Heltid	Deltid	Kontor
500 och flera	3,6	+ 0,60	+ 2,15	+ 2,15
100-499	2,9	+ 1,40	+ 3,50	+ 2,75
10- 99	3,0	+ 2,65	+ 5,30	+ 3,65

Antalet sysselsatta inom detalj- och partihandeln 1974 enligt tabell 3:5 utgjorde ca 296 000. Enligt långtidsutredningens huvudbetänkande utgjorde antalet sysselsatta inom varuhandeln 1975 ca 508 000 personer. Skillnaden beror i huvudsak av att uppgifterna i tabell 3:5 *ej* innefattar anställda vid dels detaljhandelsföretag med mindre än 5 sysselsatta och partihandelsföretag med mindre än 10 sysselsatta, dels bil- och drivmedelshandel samt apoteks- och systemvaruhandel. En mindre del av skillnaden kan förklaras av sysselsättningsutvecklingen under åren 1974 och 1975.

Tabell 3:5 anger vidare en sysselsättningsökning för perioden 1974-1980. Resultaten för motsvarande alternativ i långtidsutredningens modellkalkyler anger en sysselsättningsminskning med ca 9 000 personer 1974-1980. De skilda resultaten förklaras till större delen av att långtidsutredningen förutsätter en långsammare konsumtionsutveckling än vad de i enkätmaterialet ingående företagen räknat med samt att sysselsättningsminskningar inom varuhandeln främst bedöms ske inom de mindre företagskategorierna, vilka ju inte ingår i tabell 3:5. Till viss del kan skillnaden förklaras av den sysselsättningsökning som enligt föreliggande preliminära statistik ägt rum inom varuhandeln 1974-1975.

... für die ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Stichtag	Anteil	Anteil
31.12.2012	100%	100%
30.06.2013	100%	100%
31.12.2013	100%	100%

...
 ...
 ...
 ...
 ...

Stichtag	Anteil	Anteil
31.12.2012	100%	100%
30.06.2013	100%	100%
31.12.2013	100%	100%

...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...
 ...
 ...

4 Investeringsbehovet

4.1 Beräkningsmetoder

I enkätundersökningen av varuhandeln har uppgifter inhämtats om företagens faktiska respektive planerade bruttoinvesteringar i byggnader och anläggningar samt maskiner och inventarier år 1974 samt åren 1975-77 och 1978-80. Redovisade investeringsbelopp har satts i relation till omsättningen 1974 för respektive företag. De sålunda erhållna relativa investeringstalen har applicerats på de i kapitel 2 redovisade uppräknade omsättningsuppgifterna.

4.2 Investeringsplanerna

Genomgående visar företagen lägre investeringssummor för perioden 1978-80 än för perioden 1975-77. Detta torde endast i ringa grad bero på en avtagande investeringsaktivitet, utan är en konsekvens av att företagen ofta har en relativt kort planeringsperiod. Investeringsbehovet fram till 1980 bör därför främst bedömas utifrån de framkomna resultaten från perioden 1975-77.

I tabell 4:1 anges de från enkäten erhållna värdena på investeringsaktiviteten inom olika företagskategorier.

Tabell 4:1 Investeringsbehov per 1 000 kronor omsättning 1974, 1975-77 och 1978-80 enligt företagsenkäten
1974 års priser

Storleksgrupp m. m.	Investering per 1 000 kr. omsättning		
	1974	1975-77	1978-80
<i>Byggnader och anläggningar</i>			
<i>Detailhandel</i>			
Minst 500 anställda	9	25	12
50-499 anställda	11	12	6
5- 49 anställda: livsmedelsdetailhandel	1	10	-
övriga branscher	6	29	6
<i>Partihandel</i>			
Minst 500 anställda	6	20	10
100-499 anställda	8	21	14
10- 99 anställda	9	15	6

Storleksgrupp m. m.	Investering per 1 000 kr. omsättning		
	1974	1975-77	1978-80
<i>Maskiner och inventarier</i>			
<i>Detaljhandel</i>			
Minst 500 anställda	12	30	26
50-499 anställda	5	12	10
5-49 anställda: livsmedelsdetaljhandel	5	17	7
övriga branscher	2	17	4
<i>Partihandel</i>			
Minst 500 anställda	4	12	11
100-499 anställda	5	12	10
10-99 anställda	9	18	15

4.3 Beräknat investeringsbehov

I tabell 4:2 sammanställs resultaten av beräkningarna rörande investeringsbehovet inom varuhandeln. Vid uppräknigen av resultaten har för de företagskategorier som inte omfattas av enkäten använts samma investeringsantal (tabell 4:1) som i närmast högre storleksklass.

Tabell 4:2 Beräknat investeringsbehov 1974, 1975-77 och 1978-80
1974 års priser

	Milj. kr. per år		
	1974	1975-77 (genomsnitt)	1978-80 (genomsnitt)
Byggnader och anläggningar			
Egentlig detaljhandel	340	399	115
Bilhandel	150	150	163
Drivmedelshandel	55	81	64
Apoteks-och systembolag	26	21	21
<i>Detaljhandeln totalt</i>	571	651	363
<i>Partihandel</i>	844	650	327
<i>Varuhandeln totalt</i>	1 415	1 301	690
Maskiner och inventarier			
Egentlig detaljhandel	324	376	219
Bilhandel	55	55	55
Drivmedelshandel	37	54	42
Apoteks-och systembolag	27	28	25
<i>Detaljhandeln totalt</i>	443	513	341
<i>Partihandel</i>	702	532	456
<i>Varuhandeln totalt</i>	1 145	1 045	797
Summa investeringar			
<i>Detaljhandel</i>	1 014	1 164	704
<i>Partihandel</i>	1 546	1 182	783
<i>Varuhandeln totalt</i>	2 560	2 346	1 487

För perioden 1975–77 har det årliga investeringsbehovet beräknats uppgå till 1 164 milj. kr. inom detaljhandeln och 1 182 milj. kr. inom partihandeln. Resultaten för 1978–80 ligger betydligt lägre, men innebär som ovan berörts, troligen en underskattning.

De ovan angivna investeringssummorna hänför sig till enkätföretagens planer och motsvarar därför vad avser den egentliga detaljhandeln en något högre tillväxttakt än i långtidsutredningens alternativ I (3 % årlig ökning i den privata konsumtionen, ingen arbetstidsförkortning). Å andra sidan innebär den använda urvals- och undersökningsmetodikerna att investeringar gjorda av nystartade företag inte kommer med i beräkningarna. Dessa faktorer har bedömts i stort sett ta ut varandra. Vad beträffar investeringsnivån 1978–80 har en särskild analys gjorts av materialet för de företag vilkas planeringsperiod sträckt sig ända fram till 1980. Det har härvid framgått att nedgången i investeringsaktiviteten mot slutet av prognosperioden i de flesta branscher är reell men inte av samma storleksordning som den från det totala enkätmaterialet framräknade.

Med hänsyn till nämnda förhållanden har de framkomna resultaten justerats i enlighet med nedanstående tablå

	Investeringar, milj. kr. per år 1974 års priser		
	1974	1975–77	1978–80
Detaljhandel	1 014	1 200	900
Partihandel	1 546	1 400	1 000
Summa varuhandel	2 560	2 600	1 900

En motsvarande beräkning avseende långtidsutredningens alternativ II och III (2 % årlig volymökning i den privata konsumtionen) innebär vissa svårigheter på grund av problemen att förutse företagens reaktioner i en ändrad ekonomisk situation. Ifall företagen upplever en konsumtionsdämpning under 1970-talets senare del som en relativt tillfällig företeelse torde investeringsviljan inte nämnvärt påverkas. Om tillväxten och lönsamheten däremot väntas utveckla sig mindre positivt under en längre tid framåt kommer sannolikt en del investeringsprojekt att skrinläggas eller begränsas. En fortsatt kraftig löneutveckling innebär å andra sidan att företagens intresse för rationaliseringsåtgärder och därmed också investeringsbehovet kommer att öka.

Sammantaget talar dessa överväganden för att en något lägre investeringsvolym, i genomsnitt 2 100 milj. kr. per år 1975–80 uttryckt i 1974 års priser, kan väntas i de två senare kalkylalternativen mot i genomsnitt ca 2 300 milj. kr. enligt kalkylen för det ovan redovisade alternativet. Uppgifterna enligt dessa bedömningar har omräknats till 1968 års priser och införts i långtidsutredningens modellkalkyler. Som framgår av långtidsutredningens huvudbetänkande (avsnitt 7.3.6) har där antagits att investeringarna i inventarier, fordon m. m. svarar för ca 2/3 av de totala investeringarna inom varuhandeln. Denna fördelning överensstämmer med den som anges i nationalräkenskaperna, men skiljer sig i betydande grad från den som anges av uppgifterna i tabell 4:2.

För perioden 1975-77 har det tillägnats 1 100 milj. kr inom dess utvärdering. För 1978 beräknas en tilläggssumma på 800 milj. kr för att uppnå samma nivå som tidigare. Detta innebär en ökning av investeringarna med 100 milj. kr för varje år.

De övriga åren i perioden 1975-77 har det tillägnats 1 100 milj. kr inom dess utvärdering. För 1978 beräknas en tilläggssumma på 800 milj. kr för att uppnå samma nivå som tidigare. Detta innebär en ökning av investeringarna med 100 milj. kr för varje år.

Med hänsyn till såväl förändringarna i de olika områdena som i den totala investeringen, kan man säga att den totala investeringen för 1978 beräknas vara 1 900 milj. kr.

De olika områdena i den totala investeringen för 1978 beräknas vara som följer:

Område	Investering (milj. kr)
Sammanlagt	1 900
Landbruk	1 100
Övrigt	800

En översyn av de olika områdena i den totala investeringen för 1978 visar att den största delen av investeringen kommer att gå till landbruket. Detta beror på att landbruket har en mycket hög produktivitet och att det är ett av de mest utvecklade områdena i Sverige. Övriga områden som kommer att få en betydande del av investeringen är industri och service.

Sammanlagt lämnas till de olika områdena för 1978 en summa på 1 900 milj. kr. Detta innebär en ökning av investeringen med 100 milj. kr för varje år. Den största delen av investeringen kommer att gå till landbruket, vilket beror på att landbruket har en mycket hög produktivitet och att det är ett av de mest utvecklade områdena i Sverige.

Bilaga 1 till tabell 4-2

Appendix

Förändringarna i antal verksamhetsställen fram till 1980

Butiksnedläggningarna inom detaljhandeln har som framgått av ovan varit mycket omfattande under de senaste 10–15 åren. De butiker som tvingats upphöra har i stor utsträckning saknat förutsättningar att anpassa sitt utbud, sortiments- eller prismässigt, till det moderna konsumtionssamhällets krav. Andra distributionsformer har ryckt fram och erövat marknad från de traditionella detaljhandelsformerna. Det kan hävdas att en balans i viss mån nu inträtt mellan olika företagsformer.

Likväl får man räkna med en viss fortsatt nedläggning av butiker av flera orsaker, t. ex. sanering av innerstadsområden, svårigheter att modernisera lokalerna, efterfrågeförskjutningar, brister i företagsledningen etc.

Samtidigt sker en nyetablering av butiker. Inom dagligvaruhandeln är de nyetablerade butikerna i genomsnitt tio gånger så stora som de som läggs ned. Antalet nystartade dagligvarubutiker är därför relativt litet. Inom fackhandeln förekommer olika tendenser. De stora filialföretagen inom denna detaljhandelssektor visar en benägenhet att bli ännu större. Detta är bl. a. en följd av att det främst är de kapitalstarka kedjeföretagen som kan gå in med etableringar i nya affärscentra där hyrorna är höga. Samtidigt är sambandet mellan driftsstorlek och lönsamhet inte lika markerat som i livsmedelshandeln. Starkt specialiserade butiker inom fackhandelsbranscherna kan ofta hävda sig väl i konkurrensen trots att dimensionerna ofta är blygsamma.

Enkätföretagens planer

I tabell A:1 visas de beräknade förändringarna i *butiksantalet* enligt uppgifter lämnade i samband med den genomförda företagsenkäten.

Tabell A:1 Beräknade förändringar i butiksantalet inom detaljhandeln 1974-80

	Företagsgrupp (antal sysselsatta)		
	5-49	50-499	500 och fler
<i>Antal butiker vid årets slut 1974</i>	9 396	2 261	2 662
Förändringar 1975-77:			
nedläggningar	- 522	- 138	- 216
nyetableringar	+ 538	+ 298	+ 96
nettoförändring	+ 16	+ 160	- 120
% per år	+ 0,1	+ 2,4	- 1,5
<i>Antal butiker vid årets slut 1977</i>	9 412	2 421	2 542
Förändringar 1978-80:			
nedläggningar	- 70	- 77	- 103
nyetableringar	+ 73	+ 160	+ 69
nettoförändring	+ 3	+ 83	- 34
% per år	+ 0,0	+ 1,1	- 0,4
<i>Antal butiker vid årets slut 1980</i>	9 415	2 504	2 508

Det bör observeras att företag med mindre än 5 anställda som representerar huvudparten av butiksantalet inte ingår i enkäten. I följande storleksgrupp, 5-49 anställda, beräknas fram till 1977 ske en nedläggning av drygt 500 butiker, vilket motsvarar 5,6 % av totalantalet 1974. Emellertid planeras etablering av ungefär ett lika stort antal, varför butiksbeståndet i denna storleksgrupp förändras endast obetydligt. För perioden 1978-80 är frekvenserna betydligt lägre, vilket säkerligen till större delen förklaras av att flertalet företags planeringsperiod inte går så långt fram i tiden.

Förändringarna i gruppen 50-499 anställda är förhållandevis störst. Ca 6 % av butikerna planeras nedläggas fram till 1977, medan drygt 13 % nyetableras. Det leder till en genomsnittlig ökning av butiksantalet i denna grupp med 2,4 % per år. Under den följande perioden 1978-80 minskar de redovisade förändringarna i butiksantalet, men också här torde svårigheter för företagen att överblicka hela perioden spela en betydande roll.

Den förhållandevis livliga etableringsverksamheten i denna storleksgrupp står i överensstämmelse med den framräknade höga tillväxttakten i gruppen, ca 6 % per år. Här återfinnes också några av de mest progressiva filialföretagen inom handeln.

Företagsgruppen *över* 500 anställda domineras av konsumentkooperationen och varuhusföretagen. Här redovisas en nettominskning av antalet försäljningsställen som för hela perioden uppgår till 154 enheter eller 5,8 %. I denna grupp beräknas omsättningsvolymen öka med ca 3 % per år, dvs. betydligt mindre än i den närmast lägre storleksgruppen.

En motsvarande redovisning avseende *lagerställena* i partihandeln ges i tabell A:2.

Tabell A:2 Förändringar i antalet lagerställen inom partihandeln 1974-80

	Företagsgrupp (antal sysselsatta)		
	10-99	100-499	500 och fler
<i>Antal lagerställen vid årets slut 1974</i>	3 708	727	531
Förändringar 1975-77:			
nedläggningar	- 158	- 47	- 31
nyetableringar	+ 392	+ 34	+ 18
nettoförändring	+ 234	- 13	- 13
% per år	+ 2,1	- 0,6	- 0,8
<i>Antal lagerställen vid årets slut 1977</i>	3 942	714	518
Förändringar 1978-80:			
nedläggningar	- 55	- 28	- 21
nyetableringar	+ 213	+ 13	+ 4
nettoförändring	+ 158	- 15	- 17
% per år	+ 1,3	- 0,7	- 1,1
<i>Antal lagerställen vid årets slut 1980</i>	4 100	699	501

Medan de större partihandelsföretagen inriktar sig på en viss krympning av lagerorganisationerna, planerar företagen i mellangruppen (10-99 anställda) en inte oväsentlig nybyggnad av lagerställen. De allra minsta partihandelsföretagen omfattas som nämnts inte av enkäten.

Beträffande såväl detalj- som partihandeln gäller att man genom enkäten inte kan få uppgift om eventuella *företagsnedläggningar*. Det betyder att minskningen av antalet verksamhetsställen av denna orsak underskattas. Å andra sidan uppfångas inte heller etablering av helt nya företag, varigenom ett nytt tillskott av nya verksamhetsställen åstadkommes.

Beräkning av det totala butiksantalets förändringar

En schematisk beräkning har gjorts av förändringarna av det totala butiksbeståndet. Beräkningen baseras dels på den ovan redovisade nedläggningen och nyetableringen vid enkätföretagen och dels på vissa antaganden rörande nedläggningsfrekvensen vid företag med mindre än 5 sysselsatta. Beträffande livsmedelshandeln har mot bakgrund av den hittillsvarande utvecklingen förutsatts en årlig nettominskning i denna storleksgrupp av 4,5 % per år. För övrig egentlig detaljhandel förutses en nettominskning av 3,5 % per år.

Kalkylen har lämnat följande resultat.

Butiksbestånd vid slutet av 1974	41 400
Nettominskning 1975-77	- 2 900
Butiksbestånd vid slutet av 1977	38 500
Nettominskning 1978-80	- 2 700
Butiksbestånd vid slutet av 1980	35 800

För hela prognosperioden räknas alltså med en minskning med 5 600 butiker.

Butiksutvecklingen i dagligvaruhandel

Strukturförändringarna inom dagligvaruhandeln är av särskilt intresse. En särskild framskrivning av butiksutvecklingen inom denna bransch har därför gjorts. Härvid har använts olika reduktionstal för skilda omsättningsklasser för bestämning av antalet nedläggningar. Genom att beräkna det omsättningsbortfall som sker genom nedläggningarna, har utrymmet för etablering av nya dagligvarubutiker framräknats. Resultaten sammanfattas i följande tabell.

Omsättningsklass 1974, milj. kr.	Antal dagligvarubutiker		Procentuell förändring
	1974	1980	
Under 0,5	2 847	1 747	- 38,6
0,5-1	2 447	1 684	- 31,2
1-3	3 137	2 605	- 17,0
3-5	901	1 034	+ 14,8
Över 5	1 354	1 535	+ 13,4
Summa	10 686	8 605	- 19,5

Totalt förväntas en nedgång i butiksantalet med drygt 2 000 enheter fram till 1980, vilket motsvarar 3,5 % per år. Företag med omsättning under 1 milj. kr./år drabbas hårdast av nedläggningarna, medan kategorierna med omsättning över 3 milj. kr./år får ökat antal. Det bör observeras att omsättningsgrupperingen båda åren ansluter sig till 1974 års pris- och volymläge. Endast nedläggningar och nyetableringar påverkar alltså fördelningen. Vid framskrivningen har inte hänsyn tagits till effekten av ett ev. vidgat stöd åt de mindre butikerna som kan komma att beslutas som en följd av distributionsutredningens förslag.

Bilaga 1 Företagsenkätens uppläggnings- och genomförande

Populationsavgränsning

Detaljhandel (SNI-grupp 62)

Detaljhandelspopulationen omfattar samtliga företag inom varuhushandel (SNI 621), dagligvaruhandel (SNI 622) och sällanköpsvaruhandel (SNI 623). Branscherna bil- och drivmedelshandel (SNI 624) samt apoteks- och systemvaruhandel (SNI 625) ingår ej i urvalsramen eftersom prognoserna i dessa fall är baserade på externa bedömningar.

Partihandel (SNI-grupp 61)

Partihandelspopulationen omfattar hela SNI-gruppen 61.

Urvalsram

Som urvalsram har utnyttjats det s. k. Centrala Företagsregistrets Situationsregister (CFRS) vid Statistiska centralbyrån. F. n. innehåller CFRS uppgifter avseende år 1972. Företagen i registret representeras av fysiska eller juridiska personer som bedriver rörelse.

Som ett komplement till ovannämnda register har använts HUI:s storföretagsförteckning, innehållande samtliga 950 företag inom egentlig detaljhandel, med mer än 3 milj. kr. årsomsättning 1973.

Urvalsdragning

Urvalsenhet företag

Stratifiering

Som konstaterades under avsnittet populationsavgränsning, är varuhandelsföretagen grupperade på detalj- resp. partihandel. Inom dessa branscher har en uppdelning på storleksgrupper gjorts med hänsyn till antalet anställda. Beträffande detaljhandelsföretag med mindre än 50 anställda har en sub-stratifiering på livsmedelshandel och övriga branscher gjorts.

Urvalsmetod

Systematiskt urval med slumpmässig start i varje stratum.

Urvalssannolikheter

Urvalskvoterna inom strata framgår av nedanstående schema. Antalet uttagna företag i ett stratum står approximativt i proportion till respektive stratums storlek mätt med summa anställda. Undantag utgör strata 10 och 70 där samtliga enheter uttas med säkerhet och strata 50, 60 och 00 där urvalssannolikheten är 0.

Urvalsstorlek

Totalt består urvalet av 719 varuhandelsföretag, fördelat på 391 detaljhandelsföretag och 328 partihandelsföretag. 11 av de 391 detaljhandelsföretagen emanerar från HUI:s storföretagsförteckning.

Stratum-nummer	SNI-grupp	Storleksgrupp (antal anställda)	Antal företag i populationen	Urvalskvot	Antal företag i urvalet (brutto)
10	621, 622, 623	500-	28	1:1	28
21	621, 622, 623	200-499	34	1:2	16
22	621, 622, 623	100-199	59	1:4	15
23	621, 622, 623	50-99	114	1:4	27
31	6221	20-49	240	1:8	30
32	6221	10-19	647	1:16	41
33	6221	5-9	1 375	1:32	43
41	621, 622 (utom 6221), 623	20-49	343	1:8	42
42	621, 622 (utom 6221), 623	10-19	991	1:16	62
43	621, 622 (utom 6221), 623	5-9	2 761	1:32	87
50	6221	0-4	8 403	-	-
60	621, 622 (utom 6221), 623	0-4	14 448	-	-
70	61	500-	35	1:1	35
81	61	200-499	57	1:2	29
82	61	100-199	115	1:4	28
91	61	50-99	254	1:4	64
92	61	20-49	807	1:8	101
93	61	10-19	1 128	1:16	71
00	61	0-9	9 533	-	-
Summa			41 372		719

	Urvalsram	Bruttourval
Summa detaljhandelsföretag i enkäten	6 592	391
Summa partihandelsföretag i enkäten	2 396	328
Summa varuhandelsföretag i enkäten	8 988	719

Metod för uppgiftsinsamling

I strata 10–32, 41–42 och 70–92 har uppgifter insamlats via postala enkäter till de utvalda företagen. I strata 33, 43 och 93, som utgörs av relativt små företag, har uppgifterna däremot samlats in via telefonintervjuer.

Tre olika frågeblanketter har använts vid uppgiftsinsamlingen.

- Telefonintervjuer – M blankett för företag i strata 33, 43 och 93
- Postal enkät – C blankett för företag i strata 10 och 70¹
- S blankett för företag i övriga strata

Cirka två veckor efter det att företagen hade mottagit frågeblanketten (C resp. S) gick en första postal påminnelse ut. Med företag, som inte svarat efter en andra postal påminnelse, togs telefonkontakt. I görligaste mån togs vid denna telefonkontakt uppgifter in direkt, även om företaget inte hörde hemma i strata 33, 43 eller 93.

Svarsfrekvens

	Brutto- urval	Netto- urval	Summa svarande	Summa svarande i procent av nettourvalet
Detaljhandel	391	344	274	79,7
Partihandel	328	309	247	79,9
Summa varuhandel	719	653	521	79,8

Detaljhandel

Skillnaden mellan brutto- och nettourval (50 företag) förklaras till största delen av att KF, NK-Turitz respektive Åhléns-Wessels i bruttourvalet representeras av 39 (olika konsumentföreningar), 3 (Turitz & Co AB, Ferdinand Lundqvist & Co AB och Nordiska Kompaniet AB) resp. 2 (Åhlén & Holm AB, Wessels AB) urvalsenheter. I nettourvalet däremot representeras respektive varuhusföretag av en urvalsenhet.

Differenser i övrigt är att hänföra till likviderade och nedlagda företag och vilka således ej borde ha ingått i urvalsramen.

Partihandel

Skillnaden mellan brutto- och nettourval är att hänföra till likviderade och nedlagda företag och vilka således ej borde ha ingått i urvalsramen.

¹Beträffande C-blankettens utformning, se sid. 43 och 44.

	Netto- urval	Summa svarande	Svarsfre- kvens, %
<i>Detaljhandel</i>	344	274	79,7
därav:			
Stora företag (stratum 10)	7	6	85,7
Medelstora företag (strata 21-23)	43	31	72,1
Små företag (strata 31-33, 41-43)	294	237	80,6
<i>Partihandel</i>	309	247	79,9
därav:			
Stora företag (stratum 10)	32	26	81,3
Medelstora företag (strata 81-82)	55	42	76,4
Små företag (strata 91-93)	222	179	80,6
<i>Summa varhuhandel</i>	653	521	79,8

HANDELNS UTREDNINGSGRUPPEN

Postadress Fack, 100 41 Stockholm
Gatuadress Eriksbergsgatan 10 B
Telefon Växel 08 / 24 12 70

**1975 ÅRS LÅNGTIDSUTREDNING
för varuhandeln**

På uppdrag av Kungl Finansdepartementet genomför Handels Utredningsinstitut en undersökning av utvecklingen inom parti- och detaljhandeln fram till 1980.

Uppgiftsblanketten ifylles på båda sidor och insänds till oss senast den 25 oktober 1974.

Era uppgifter kommer att behandlas fullt konfidentiellt.

Vi tackar på förhand för Er medverkan.

HANDELNS UTREDNINGSGRUPPEN
Per Nellevad

För den händelse att företagets namn och adress ovan ej är helt korrekta göres rättelse här:

.....
.....
.....
.....

1. ANTAL VERKSAMHETSSTÄLLEN ¹⁾

	Faktiskt antal vid årets slut 1974	Planerade förändringar ²⁾				Beräknat antal vid årets slut 1980
		Nedläggningar		Nyetableringar		
		1975-77 (3 år)	1978-80 (3 år)	1975-77 (3 år)	1978-80 (3 år)	
Butiker						
Lagerställen						
Övriga verksamhetsställen ³⁾						

¹⁾ Lokalt avskild del av företaget där verksamhet bedrivs stadigvarande.

²⁾ Observera att såväl det totala antalet nedläggningar som det totala antalet nyetableringar skall anges.

³⁾ Exempel på övriga verksamhetsställen är verkstad, industriinläggning, servering, tvättinrättning, fotografateljé.

2. LOKALYTA (m²)

	Faktisk lokalyta vid årets slut 1974	Planerade förändringar ⁴⁾				Beräknad lokalyta vid årets slut 1980
		Minskning av lokalyta		Ökning av lokalyta		
		1975-77 (3 år)	1978-80 (3 år)	1975-77 (3 år)	1978-80 (3 år)	
Butiker (totalyta)						
Lagerställen (totalyta)						

⁴⁾ Observera att såväl minskning som ökning av lokalyta skall anges.

Obs! Båda sidor skall ifyllas

3. INVESTERINGAR

		Beräknade investeringar uttryckta i fasta priser (1974 års priser), 1 000-tal kronor, exkl moms		
		1974	1975-77 (3 år)	1978-80 (3 år)
Bruttoinvesteringar (exkl. lagerinvesteringar) ⁵⁾	Byggnader och anläggningar			
	Maskiner, transportmedel och inventarier			

Specificera nedan investeringsplaner 1975-80 genom att ange viktigare utbyggnads- och anskaffningsprojekt (t. ex. ny lagerbyggnad 8,5 miljoner kr, ny butiksinredning 200.000 kr etc). ⁶⁾

.....

.....

.....

5) Skall endast avse investeringar i detalj- och partihandel. Underhålls- och reparationsarbeten av i företaget ingående byggnader, anläggningar, maskiner, transportmedel och inventarier skall ej ingå. Ej heller skall beräknade investeringar av t ex bostadsföretag i byggnader, som hyrs eller kommer att hyras av Ert företag, ingå.

6) Observera att dessa uppgifter också skall ingå i de belopp som redovisats ovan.

4. OMSÄTTNING

		Beräknad omsättning uttryckt i fasta priser (1974 års priser), 1 000-tal kronor, exkl moms		
		1974	1977	1980
Företagets totala omsättning, exkl moms	Detaljhandel			
	Partihandel ^{7, 8)}			
	Övrig verksamhet			
	Summa			

7) Företag som bedriver s k varuhandelsförmedling mot provision skall som omsättningsbelopp för denna del av verksamheten endast ange provisionsbeloppet.

8) Gäller såväl försäljning inom Sverige som försäljning på export.

5. ARBETSKRAFT ⁹⁾

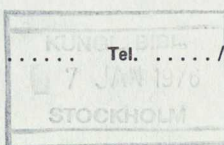
		1974	1977	1980
Antal personer som beräknas vara sysselsatta under mer än 6 månader respektive år ¹⁰⁾	Heltid (minst 35 tim/vecka)			
	Deltid (mindre än 35 tim/vecka)			
Antal personer som beräknas vara sysselsatta under högst 6 månader respektive år ¹⁰⁾				
Antal sysselsatta vid kontor ej knutet till vare sig butik eller lagerställe				
Beräknat totalt antal arbetstimmar respektive år för ovanstående personal				

9) Såväl innehavaren som medhjälpare familjemedlemmar skall inräknas.

10) Skall avse samtliga sysselsatta i butik eller lagerställe. (Observera att även kontorspersonal knuten till butik eller lagerställe skall ingå.)

Kontaktperson

Tel. /

Obs! Båda sidor skall ifyllas

Kronologisk förteckning

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
 2. Psalmer och visor. Del 1:1. U.
 3. Psalmer och visor. Del 1:2. U.
 4. Psalmer och visor. Del 1:3. U.
 5. Bättre bosättning för flera. S.
 6. Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. U.
 7. Framtida studerandehälsövård. U.
 8. Utlandssvenskarnas rösträtt. Ju.
 9. Individerna och skolan. U.
 10. Rörlig pensionsålder. S.
 11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
 12. Totalfinansiering. B.
 13. Vågtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. S.
 14. Konstnärerna i samhället. U.
 15. Kommunal rösträtt för invandrare. Kn.
 16. Kriminalvårdens nämnder. Ju.
 17. Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. B.
 18. Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.
 19. Konsumentkydd på läsområdet. H.
 20. Särskilda regler för handläggning av anmälningar mot polisman. Ju.
 21. Pensionsförsäkring. Fi.
 22. Lag om allmänna handlingar. Ju.
 23. JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. R.
 24. Tre sociologiska rapporter. Ju.
 25. Å jour. Om journalistutbildning. U.
 26. Forskningsråd. U.
 27. Politisk propaganda på arbetsplatser. A.
 28. Program för ljud och bild i utbildningen. U.
 29. Medborgerliga fri- och rättigheter i vissa länder. Ju.
 30. Barnens livsmiljö. S.
 31. Samhället och barns utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 1. S.
 32. Barns hälsa. Barnmiljöutredningens rapport 2. S.
 33. Barns uppfostran och utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 3. S.
 34. Förskolan, skolan och fritiden. Barnmiljöutredningens rapport 4. S.
 35. Barnfamiljernas ekonomi. Barnmiljöutredningens rapport 5. S.
 36. Barnen och den fysiska miljön. Barnmiljöutredningens rapport 6. S.
 37. Barn och föräldrars arbete. Barnmiljöutredningens rapport 7. S.
 38. Barnkultur. Barnmiljöutredningens rapport 8. S.
 39. Statsbidrag till kommunerna. Fi.
 40. Trafikolyckor och statistik. K.
 41. Kommunal demokrati. Kn.
 42. Kommunal demokrati. Sammanfattning. Kn.
 43. Kvinnor i statlig tjänst. Fi.
 44. Etablering av miljöstörande industri. B.
 45. Vidareutbildning i internationell marknadsföring. H.
 46. Kommunal organisation och information. Kn.
 47. Kollektivtrafik i tätort. K.
 48. Kollektivtrafik i tätort. Bilagor. K.
 49. Massmediegrundlag. Ju.
 50. Internationella koncerner i industriländer. I.
 51. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. B.
 52. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. Bilagor. B.
 53. Beskattning av realisationsvinster. Fi.
 54. Fåmansbolag. Fi.
 55. Bötesverkställighet. Ju.
 56. Trafikbullen. Del II. Flygbullen. K.
 57. Varuförsörjning i kristid. H.
 58. Målet är jämställdhet. Ju.
 59. Utbildning för vuxna. U.
 60. Energiberedskap för kristid. H.
 61. Energiberedskap för kristid. Bilagor. H.
 62. Förtkortad arbetstid för småbarnsföräldrar. S.
 63. Konsumentkreditlag m. m. Ju.
 64. Språkresor. U.
 65. Förtogandelagstiftningen. Fö.
 66. Trafikpolitik - behov och möjligheter. K.
 67. Utbildning i samspel. S.
 68. Handikappanpassad kollektivtrafik. K.
 69. Samhället och distributionen. H.
 70. Samhället och distributionen. Bilagor om företag, anställda och hushåll. H.
 71. Landstingens arkiv. Kn.
 72. Distansundervisning. U.
 73. Frivilligförsvarets förmåner. Fö.
 74. Socialförsäkringsavgifter på uppdragsinkomster m. m. S.
 75. Medborgerliga fri- och rättigheter. Regeringsformen. Ju.
 76. Handikappanpassad kollektivtrafik. Sammandrag ur SOU 1975:68 (svensk, engelsk och tysk version). K.
 77. Allmän skatteflyktsklausul. Fi.
 78. Svensk press. Pressens funktioner i samhället. Fi.
 79. Svensk press. Statlig presspolitik. Fi.
 80. Postens roll i tidningsdistributionen. K.
 81. Farliga vrak. K.
 82. Organisation för skyddat arbete. A.
 83. Stållindustrins arbetsmiljö. I.
 84. Ersättning vid arbetsskada. S.
 85. Vägplanering. K.
 86. Vägplanering. Bilagor. K.
 87. Samverkan i barnomsorgen. S.
 88. Fem veckors semester. A.
 89. Långtidsutredningen 1975. Fi.
 90. Arbete åt alla. A.
 91. Politik för regional balans. A.
 92. Politik för regional balans. Bilaga 1. A.
 93. Politik för regional balans. Bilaga 2. A.
 94. Barns sommar. S.
 95. Telefonavlyssning. Ju.
 96. Energiförsörjningen 1975-1980. Bilaga 3 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
-

Systematisk förteckning

Riksdagen

JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. [23]

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]
Kriminalvårdens nämnder. [16]
Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman. [20]
Lag om allmänna handlingar. [22]
Tre sociologiska rapporter. [24]
1973 års fri- och rättighetsutredning. 1. Medborgerliga fri- och rättigheter i vissa länder. [29] 2. Medborgerliga fri- och rättigheter. Regeringsformen. [75]
Massmediegrundlag. [49]
Bötesverkställighet. [55]
Målet är jämställdhet. [58]
Konsumtcreditlag m. m. [63]
Telefonavlyssning. [95]

Försvarsdepartementet

Förfogandelagstiftningen. [65]
Frivilligförsvarets förmåner. [73]

Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera. [5]
Pensionskommittén. 1. Rörlig pensionsålder. [10] 2. Socialförsäkringsavgifter på uppdragsinkomster m. m. [74]
Vägfrikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]
Barnmiljöutredningen. 1. Barnens livsmiljö. [30] 2. Samhället och barns utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 1. [31] 3. Barns hälsa. Barnmiljöutredningens rapport 2. [32] 4. Barns uppföstran och utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 3. [33] 5. Förskolan, skolan och fritiden. Barnmiljöutredningens rapport 4. [34] 6. Barnfamiljernas ekonomi. Barnmiljöutredningens rapport 5. [35] 7. Barnen och den fysiska miljön. Barnmiljöutredningens rapport 6. [36] 8. Barn och föräldrars arbete. Barnmiljöutredningens rapport 7. [37] 9. Barnkultur. Barnmiljöutredningens rapport 8. [38]
Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar. [62]
Utbildning i samspel. [67]
Ersättning vid arbetsskada. [84]
Samverkan i barnomsorgen. [87]
Barns sommar. [94]

Kommunikationsdepartementet

Trafikolyckor och statistik. [40]
Utredningen om kollektivtrafik i tätorter. 1. Kollektivtrafik i tätort. [47] 2. Kollektivtrafik i tätort. Bilagor. [48]
Trafikbuller. Del II. Flygbuller. [56]
Trafikpolitik – behov och möjligheter. [66]
HAKO-utredningen. 1. Handkappanpassad kollektivtrafik. [68] 2. Handkappanpassad kollektivtrafik. Sammandrag ur SOU 1975:68 (svensk, engelsk och tysk version). [76]
Postens roll i tidningsdistributionen. [80]
Farliga vrak. [81]
Kommittén för den långsiktiga vägplaneringen. 1. Vägplanering. [85] 2. Vägplanering. Bilagor. [86]

Finansdepartementet

1972 års pressutredning. 1. Svensk press. Tidningar i samverkan. [11] 2. Svensk press. Pressens funktioner i samhället. [78] 3. Svensk press. Statlig presspolitik. [79]
Pensionsförsäkring. [21]
Statsbidrag till kommunerna. [39]

Kvinnor i statlig tjänst. [43]
Beskattning av realisationsvinster. [53]
Fåmansbolag. [54]
Allmän skatteflyktsklausul. [77]
1975 års långtidsutredning. 1. Långtidsutredningen 1975. [89] 2. Energiförsörjningen 1975–1980. Bilaga 3 till 1975 års långtidsutredning. [96]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2] 2. Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1:3. [4]
Utredningen om skolan, staten och kommunerna.
1. Huvudmannskapet för specialskolan och särskolan. [6] 2. Individen och skolan. [9]
Framtida studerandehälsövård. [7]
Konstnärerna i samhället. [14]
Å jour. Om journalistutbildning. [25]
Forskningsråd. [26]
Program för ljud och bild i utbildningen. [28]
Utbildning för vuxna. [59]
Språkresor. [64]
Distansundervisning. [72]

Handelsdepartementet

Konsumentskydd på läsområdet. [19]
Vidareutbildning i internationell marknadsföring. [45]
Varuförsörjning i kristid. [57]
Energiiberedskapsutredningen. 1. Energiiberedskap för kristid. [60] 2. Energiiberedskap för kristid. Bilagor. [61]
Distributionsutredningen. 1. Samhället och distributionen. [69] 2. Samhället och distributionen. Bilagor om företag, anställda och hushåll. [70]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]
Politisk propaganda på arbetsplatser. [27]
Organisation för skyddat arbete. [82]
Fem veckors semester. [88]
Arbete åt alla. [90]
Länsplaneringsutredningen 1974. 1. Politik för regional balans. [91] 2. Politik för regional balans. Bilaga 1. [92] 3. Politik för regional balans. Bilaga 2. [93]

Bostadsdepartementet

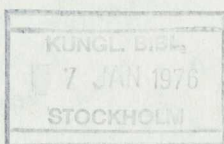
Totalfinansiering. [12]
Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. [17]
Etablering av miljöstörande industri. [44]
Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna. 1. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. [51] 2. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. Bilagor. [52]

Industridepartementet

Internationella koncerner i industriländer. [50]
Stålindustrins arbetsmiljö. [83]

Kommundepartementet

Kommunal rösträtt för invandrare. [15]
Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]
Utredningen om den kommunala demokratin. 1. Kommunal demokrati. [41] 2. Kommunal demokrati. Sammanfattning. [42] 3. Kommunal organisation och information. [46]
Landstingens arkiv. [71]

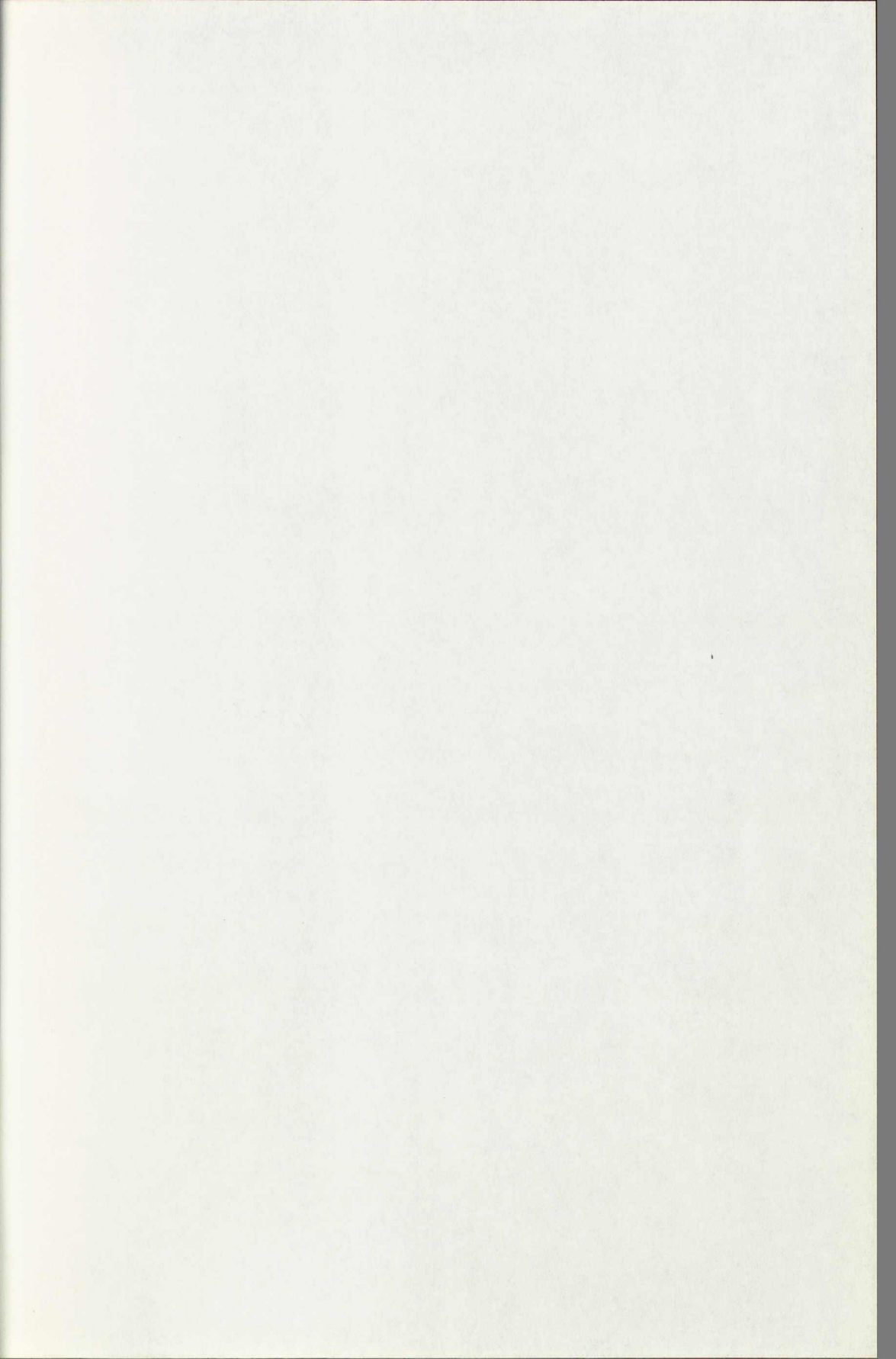

Kronologisk förteckning

1. Nordisk överenskommelse om förmåner vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd
2. Peruskoulu pohjoismaissa
3. Litteratur om nordiskt samarbete
4. Nordisk kommunal rösträtt och valbarhet
5. Bötesstraffet
6. Nordic Cooperation for Tourism. Proposals for Action
7. Voksenopplæring i de nordiske land. En konferanserapport
8. Oversikt over forsknings- og utviklingsarbeid som gjelder engelskundervisningen i de nordiske land - 1974
9. Fort- och vidareutbildning för teaterarbetare
10. Nordisk samarbete om billedkunst
11. STINA. Arbetsrapport, allmän del
12. STINA. Arbetsrapport, bilagor
13. Turistkonferens
14. Langtidsbedømmelse for det allmenkulturelle område
15. Førskole og skole i samvirke
16. Nordisk kontaktmandsseminar i Århus
17. Fotografisk kemi
18. Arbetsmiljöfrågor. Seminarium i Porsgrunn
19. Industriellt samarbete i Norden. Journalistseminarium i Århus
20. Kvarnenkonferens
21. Nordinfo
22. Revision av den nordiska trygghetskonventionens bestämmelser om grundpension

Kronologisk förteckning

1. Inledning
2. Sammanfattning
3. Bakgrund
4. Syftet med utredningen
5. Utredningens omfattning
6. Utredningens metod
7. Utredningens resultat
8. Utredningens slutsatser
9. Utredningens förslag
10. Utredningens utvärdering
11. Utredningens sammanfattning
12. Utredningens referenser
13. Utredningens bilagor
14. Utredningens övriga uppgifter
15. Utredningens avslutning
16. Utredningens utvärdering
17. Utredningens sammanfattning
18. Utredningens referenser
19. Utredningens bilagor
20. Utredningens övriga uppgifter
21. Utredningens avslutning
22. Utredningens utvärdering
23. Utredningens sammanfattning

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02687-2